

Ключ до вбивства

Олег Черногуз

Юркові Задої

Розділ I

— Батька вбили! — наполягав на своєму молодий чоловік, одягнений у теплий джинсовий костюм.

Статурою своєю він скидався на баскетболіста. Через плече звисала чорна спортивна сумка, що не дуже пасувала до розцяцькованих імпорتنих кросівок. Та, судячи з усього, юнак не надавав особливого значення одягові. Був він коротко підстрижений і чисто виголений. Густе волосся брюнета свідчило про його впертий і наполегливий характер. Це підтверджували круте підборіддя і короткий, трохи хрящуватий ніс. Проте м'які повні губи дещо пом'якшували тверді риси його обличчя.

— Батька, юначе, ніхто не вбивав, — упевнено заперечив капітан Дубль. — Він сам наклав на себе руки. Повір моєму досвідові і моїй практиці.

— Ні, батька вбили! Його повісили вже задушеного. Спочатку задушили, а потім повісили... Повісив хтось із його близьких знайомих...

Капітан Дубль посміхнувся:

— У тебе чудові дані слідчого. Де ти працюєш, якщо не секрет?..

— Ніяких секретів. Я журналіст. Якоюсь мірою ваш колега. Працюю у відділі листів. Веду рубрику: "Міліція повідомляє". Вас, пане капітане, добре знаю з преси. Саме тому й вирішив звернутися до вас, як до авторитета і професіонала.

— Це комплімент чи аванс?

— Ні те, ні інше. Це об'єктивність...

— Ну що ж... Не буду приховувати, я тобі дуже вдячний. Журналістів, як і нас, міліцію, у народі недолюблюють. Так що, ми й справді колеги. Зате кожного разу, коли трапиться якась біда, саме до нас біжать по допомогу чи шукати справедливості... І ще одне: журналісти — це завжди популярність. Якщо не сказати — слава...

— Вона вам не потрібна. Гадаю, капітане, і від тієї, що є, вам нікуди подітися. Чи не так?

— Мені важко сказати... До речі, як вас звуть? — капітан Дубль перейшов на "ви".

— Риф!

— Риф?! — спантеличено перепитав капітан Дубль. — А повністю?

— І повністю Риф. Батько дуже любив Джека Лондона. Особливо його "Оповідання Південних морів"... От і назвав мене Рифом... А що, мені подобається. Вельми оригінально.

— Батько в тебе, мабуть, дивакуватий був?..

— Можливо. Загалом же романтик... Нереалізований геній...

— Чому ж?

— Важко сказати. Та й не годиться про небіжчика погано... А втім, це й не зовсім погано... Його мало хто розумів. У нього особливий склад характеру, розуму. Людина сама по собі важка. Мати йому не підходила, ніколи не розуміла його. Він мені нагадував собаку на прив'язі, який усе життя намагався зірватися з ланцюга... Врешті-решт, бувало, вирветься на волю, погуляє трохи — а потім знову повертається до своєї конури... Може, порівняння дещо грубувате, але точне.

— Ти гадаєш, у цій справі замішана жінка?.. Пробач, я дещо втратив орієнтацію. То на "ти" до тебе, то на "ви"...

— Байдуже, я не ображаюсь. Звертайтеся, як вам зручніше.

— З вами, журналістами, треба бути обережним, зважувати кожне слово. А то, дивись, ще й напишеш: капітан Дубль — маловихований тип і таке інше.

— Не напишу. Я прийшов до вас довідатися правду. Я не хочу, щоб батькова таємниця пішла разом з ним у могилу... Я абсолютно впевнений, що батька вбили. От тільки за що...

— Він належав до багатих людей. Шикарна дача, престижний автомобіль...

— Ні. Усе це нажито ним ще до розпаду імперії... Він скульптор. На жаль, виявився кон'юктурником — весь свій геній уклав у вождя світової революції. Вважав, що Ленін — це назавжди. Цілі ансамблі творив... Ленін і ходаки. Ленін і революція. Ленін і робітничий клас. Ленін і селянство. Ленін і діти. Жінки у Леніна... Закомплексованість якась. Сотні його пам'ятників стояло по Україні. 7 листопада, якраз у день смерті і в день народження батька знесли останній витвір його рук. Іронія долі. Можете уявити, який це був удар. На схилі літ — і жодного сліду на землі. Усе. стерлось... Усе...

— Ти гадаєш, це й привело його до петлі?..

— На перший погляд, така думка запрошується... Але я знаю батька... Він і сам позносив би свої пам'ятники, коли дізнався про все, що творив Ленін, що принесла нам його революція... Батько вмів розібратися, де полова, а де зерно. Просто стало жаль змарнованих літ, каторжної праці... Але все-таки сьомого листопада його хтось...

— Можливо, крайні, радикально настроєні?..

— Не думаю, капітане... Батько брав активну участь у мітингах, хоч ніколи не примикав до жодної з партій. Партіям він взагалі не вірив. Вірив більше в людей. Дуже довіряв їм... Боюсь, у всьому винна ота його довірливість. Адже добро завжди поруч зі злом...

— Батько належав до добрих людей?..

— Як вам точніше сказати, капітане? Батько був добрий, довірливий, щедрий і... егоїстичний. Він любив те, що любив. Та чи не найбільше любив себе... і трохи жінок.

— Може він мав ворогів? Обіцяв і не дотримував слова?..

— Щодо останнього, не можу сказати: був він педант і навіть зануда. Акуратист. Скидався на фармацевта. Слова завжди дотримував. Мені так здається. Любив гарних жінок. Спочатку ліпив їх у натурі. Далі в уяві обожнював, а потім страшенно

закохувався. Ось тоді ставав щедрим — нічого не жалів для чергової повелительки серця... Але й так само швидко охолоджувався... Мав талант ладити навіть з тими, кого кидав: не поривав дружби, допомагав у важкі для них хвилини... Ну геть спростовував оту сакраментальну формулу: під кохання до ненависті — один крок...

— Може, слід шукати таємницю твого батька у якійсь не відомій ще нам жінці?..

— Не знаю... Я ж кажу, з жінками він ладив навіть після чергового розриву. До того ж, хочу підкреслити, батько любив саме гарячих жінок. У нього їх не так і багато було. Він на дрібнички не розмінювався, за кожною спідницею не бігав... Міг роками обходитися без жінки, щоб тільки жити з вродливою. Залицявся довго. Одержував більше насолоди від залицання, ніж од підкорення. Підкоривши жінку, він швидко розчаровувався. Таке враження, що вона йому одразу набридала... Тоді йшов через роки до іншої... У цій справі ніколи не поспішав. Коли вже закохувався, то залицання тягнулося роками, буцімто він збирався прожити кількасот років.

— Він мав досить мінний організм. Зберігся... — зауважив капітан Дубль.

— Так. Але не беріг себе. Він ніколи не вживав таблеток, ліків. Мав певність, що все це закладено Богом в організм. У цій складній ходячій лабораторії, казав він, є все, головне — навчитися тільки регулювати.

— Я відчуваю, ви дуже любили батька...

— Як вам сказати... Я пишався ним. З батьком завжди було цікаво. За що б він не брався — усе оповивав ореолом романтики. Прісного він не любив. Життя опоетизовував, робив його кращим, доповнював, прикрашав. Хоч ніколи не шкодив природі — зберігав її первісність. Як я вже казав, обожнював жінок. Вважав їх, а точніше — хотів бачити, божественними істотами. Не міг спостерігати, як вони при ньому їли, та ще якщо багато й пожадливо... У нього це викликало нездорові асоціації... Одразу розчаровувався і кидав... Йому постійно ввижалося, що вони живуть тільки з повітря, божим духом... — Риф рішуче взяв сумку, перекинув її на плече. — Ну, я піду... Я й так забрав у вас багато часу своїми розповідями...

— Навпаки, — підвівся капітан Дубль. — Мені все цікаво. Для мене важлива кожна деталь... Я не думаю, що ви спираєтесь тільки на інтуїцію. Може, ви щось не домовляєте?.. Чому ви все-таки переконані, що батька вбили?

— Я й справді, капітане, забув про одну важливу річ. На перший погляд, начебто так, дрібничка, а втім... Коли я піднявся в його кабінет... У нього бібліотека не така вже й багата. Батько вважав, що кожна людина має тримати на книжкових полицях твори тільки улюблених письменників, зате знати їх достеменно. Так от, книги його були розкидані по кабінету. Видно, хтось знав про його маленьку таємницю... Він ніколи нікому не позичав жодної книжки. За винятком тих, що не мали твердих обкладинок. Цінні папери, гроші він часто ховав (навіть від матері!) за корінцями книжок. Книжку треба було поставити пірамідкою, щоб помітити, чи є щось за корінцем. Саме оце хтось і проробив з його книжками... Якби я не сидів зараз перед вами, то ви могли б подумати, що це зробив я... Що то я шукав щось у батькових книжках.

— Це вже цікаво. В такому разі я хотів би ще раз поїхати з вами на дачу...

— Я до ваших послух, капітане, але тільки завтра. У мене ще репортаж у номер...

— Сподіваюсь, не про нашу зустріч? — примружився капітан. — Щось на зразок: "Капітан Дубль ще сумнівається". Га?

— Ні, капітане. Дозвольте вам потиснути руку й відкланятися...

— У вас, Рифе, багато від батька... Я правильно зрозумів?

— Кажуть, більше від матері...

— Ви можете на секунду затриматися? Буквально на хвилику? До вашого приходу я не сумнівався, що ваш батько сам накинув собі зашморг на шию... Але тепер... — капітан хутко набрав номер.

— Судмедекспертиза?.. А, це ти, Максе? Привіт! Слухай, тут у мене синок повішеного... Він упевнений, що батька повісили... Ти в це не віриш? Я також, але він стверджує. На чому ґрунтується підозра, питаєш? Та так, є кілька фактів... Аналізів ще нема?.. Жаль... Ти б забіг, Максе, я хотів дещо уточнити... У мене також сумнів закладається... У тебе ні? Ну що ж, час покаже... Може, парі на ящик коньяку? О'кей! — він поклав трубку. — Судмедексперт Максим Череватенко також певний, що ваш батько власноручно накинув зашморг на шию... У нього свої аргументи, і досить вагомі, щоб з ними не погодитися. Боюсь, Рифе, що ми з вами парі програємо...

Риф витягнув записничок, мовчки подав капітанові свою візитку:

— Телефонуйте. У будь-який час я до ваших послуг, капітане.

Розділ II

— У стилі Людовіка Тринадцятого, — задумливо мовив капітан Дубль, ще здалеку оглядаючи оригінальну будову, чимось схожу на знаменитий київський будинок химер і водночас на древню фортецю: з вежею, з геральдичним гербом у вигляді флюгера.

Будинок ховався між старими соснами, акуратно підстриженими під евкалипти і зонтикові акації, стіни його обвивало пожовкле листя австрійського плюща. Між чотирма бійницями, на яких так бракувало хоча б бутафорських гармат, виструнчився у плавному вигині золотавий штахетник. Він надавав дахові маленької фортеці особливого колориту. Фортеця сиротливо стояла на пагорбі над невеличким озером.

— У стилі Людовика Чотирнадцятого, — по хвилі поправив Риф. — Принаймні, батько сам так казав...

— Не сперечатимусь, — погодився капітан. — На Людовіка я не дуже розуміюсь. Хоча вони також мертві... Але це вже справа Макса...

Судмедексперт криво посміхнувся, щось занотовуючи до свого блокнотика.

— Рифе, — звернувся він до сина небіжчика, — у вас випадково не збереглися креслення батькового будинку?

— Випадково збереглися... Хоча батько категорично відмовляв усім, хто його про те просив. Хотів, аби хоч дача залишилася оригінальною. Якщо вже пам'ятникам не судилося... Він дуже пишався будинком, казав, що це його найкращий останній витвір. Так воно й вийшло...

— Після вас, — посміхнувся судмедексперт Череватенко, вкладаючи в свої слова

ледь помітну іронію.

— Звичайно! — підтвердив Риф, навмисне не помічаючи іронічного змісту. — Це він також казав. Ви його майже процитували. Але я дещо раніше створений...

Подарований міліції американцем українського походження німецький "Опель", за кермом якого сидів сержант Ягідка, буквально влетів під арку, що повисла у плетиві пізнього осіннього винограду, досі не зібраного. Риф вийняв з сумки ключі від дачі й пішов зеленою алеєю між низькорослим самшитом (також акуратно підстриженим, як у ботанічних садах), тисом і туями.

— Скажіть, Рифе, — зупинив його капітан Дубль. — У батька є автомобіль?

— Так.

— Але я не бачу гаража...

— Це ще одна витівка батька: його навіть слідчому тут нелегко знайти... Але це саме той аргумент, який свідчить, що батько не сам повісився...

— Цікаво, — знову посміхнувся Максим Череватенко.

— Цікавого мало, — спалахнув Риф.

— Пробач, синку, — розвів руками судмедексперт. — Слово-паразит. Вилетіло — не впіймаєш.

Риф відчинив двері. Вони увійшли до передпокою. Саме тут Панчук-Ковалевський-старший накинув собі на шию зашморг і вибив сам або хтось допоміг йому вибити з-під ніг табуретку, яка так і залишилася лежати перекинутою. Риф зняв шкіряні рукавички й небало кинув їх на крісло-гойдалку, що стояло перед каміном. Але не попав. Капітан Дубль підняв їх з підлоги і поклав у крісло...

— Ви завжди ходите в рукавичках? — раптом запитав він.

— Тільки восени і взимку. А що ви цим хочете сказати?.. Не знайшли відбитків пальців?..

— Не гнівайтесь, Рифе, Ви так легко запалюєтесь... Асоціативне мислення. Це моя радість — і моя біда...

— Не можна, капітане, усіх підряд підозрювати. Невже ви припускаєте, що вбивця сам просить знайти вбивцю? Якщо припустити, що батька повісив я... Адже людина, яка його повісила, була йому чимось близька, принаймні, він їй довіряв. Спокійно сидів... Навіть писав прощальну записку, прохав нікого ні в чому не звинувачувати, не шукати злочинця. "Злочинець я". Але ці два слова з батькової записки...

— Ви даремно гарячкуєте, Рифе. Саме в цьому полягає маневр злодія, який кричить: "Ловіть злодія!"

— Це ви серйозно?

— У принципі — так. Конкретно? Конкретно ще нічого не можу сказати. Я просто відповідаю вашій молодості: у нашій справі не можна нічим нехтувати. У моїй практиці були й такі вбивці... Убивці, які потім звертаються до слідчого, щоб із самого початку на них не впала підозра...

— Припустимо, ви підозрюєте мене. Припустимо, що я злочинець, котрий приходить на місце злочину. Яку ж мету я ставлю перед собою у даному випадку? Де

логіка? Адже я вже знаю, що ви не збираєтесь порушувати кримінальну справу, бо майже на сто відсотків упевнені, що батько накинув зашморг на себе сам...

— Так! Я це й зараз стверджую. Рифе. Так, сам. Але не виключено, що під тиском дорогої йому людини... Людини, для якої йому не жаль навіть власного життя... Такою людиною у цьому світі, наскільки мені відомо, є тільки ви, Рифе... Ви ж, якщо не помиляюсь, одинак?

Вродливе обличчя юнака вкрилося плямами, пухленький рот скривився, очі запалахкотіли ненавистю.

— Ви багато собі дозволяєте, капітане! Я вас зараз викину геть з батькової дачі і не подивлюсь на ваш авторитет. Я сам займусь слідством і доведу вам, що...

Капітан підійшов до молодого журналіста, заспокійливо обняв його за плечі і чисто по-батьківськи сказав:

— Синку, ти мене питав про мою практику. Я тобі спокійно відповідав. Якщо ти стверджуєш, що це вбивство, а я тепер також схильний думати, що це так...

— А я не впевнений, — перебив Череватенко. — Я зараз вам обом доведу протилежне.

— Що ж, викладай! Ось стіл перед тобою. Як бачиш, також у стилі Людовіка XIV...

— Одержали аналізи, Алекс, — звернувся він до капітана Дубля. — Я б не хотів говорити при синові...

— Вважай, ти вже сказав.

— У нього був... СНІД! Ота чума двадцятого віку й примусила його накинати зашморг на свою шию. Перев'язати спокійно собі рот, щоб не вивалився язик. Він же належав, ти сам кажеш, до естетів... Він волів навіть після смерті мати привабливий вигляд... Що ти тепер скажеш на це?.. Ти любиш себе ставити на місце інших. Поміняйся ролями, Алексе. Що б ти вчинив на його місці, якби тобі раптом, не доведи Господи, сказали: капітане Дубле, у вас СНІД? Га?!

— Важко сказати, — зітхнув приголомшений Дубль.

— І все-таки? У тебе ж асоціативне мислення, ти вмієш уявляти...

— Не знаю, Максе. Але боюся, що ти маєш рацію... Я, мабуть... повісився б...

Риф упав у крісло, затулив обличчя руками.

— Цього не може бути, — нарешті прохрипів він. — Але якщо, припустимо, й так... Звідки він міг знати? Він що — перевірявся?..

— Це завтра перевіримо ми. Принаймні, спробуємо... Хоча це й дуже важко... А ви, Рифе, й після цього факту наполягаєте на своїй версії? — сухо уточнив капітан.

— Так! Наполягаю, — істерично відповів Панчук-Ковалевський-молодший.

— Ви в усьому такі вперті? — майже глузливо запитав капітан.

— Це в мене від батька: довести будь-якою ціною усе до кінця...

— Що ж, валяйте... На нас чекає ящик коньяку... Ти не забув, Максе, про парі? — звернувся він до Череватенка. — Бо мені не так легко розкошелитися на ящик коньяку за нинішніх цін.

— Не поспішайте, капітане. Ящик буде наш. Я вам відкрию секрет, — підвівся Риф.

Нервово міряючи колишню батьківську світлицю з гарним французьким каміном — копією каміна президента Франції, яку Ковалевський-старший сфотографував з екрана телевізора. Сам сфотографував і сам зліпив його. Зовні камін мав нібито імпозантний вигляд, а ось кімната скидалась на музейний салон мистецтв, де замість оригіналів зібрані самі репродукції.

— У чому ж полягає ваш секрет, Рифе, якщо не секрет? — скаламбурив капітан Дубль.

— У двох речах! — Риф розкрив сумку і витягнув звідти великого, як про себе назвав його Дубль, фортечного ключа. — Ось ключ до вбивства! Це — запасний ключ від батькового гаража. Він зберігався у мене вдома. Другий ключ — у батьковій автомашині, в гаражі. Гараж тут, під нами. А ви питали, де ж гараж...

— Тут? — перепитав Череватенко.

— Так, тут! Ви, до речі, сидите на ньому. Ну, не зовсім на ньому, але над входом. Відсуньте крісло й відкиньте килим, лікарю!

Максим Череватенко слухняно взявся виконувати його пораду.

— Бачите отвір у підлозі? — нетерпеливився Риф.

— Так.

— Це отвір для ключа...

— Для того, що у ваших руках?..

— Ні, для того, що на в'язанці, де й усі ключі — від брами, од вхідних дверей, від решітки на другий поверх, яка на ніч зачинялась. Проведемо експеримент?

— Ви нас заінтригували, Рифе. У вас таки є щось від батька...

Відкинули ляду, до якої були прикріплені сходи у вигляді гармошки. Риф повернув чорну ручку вмикача — у підземеллі спалахнуло світло. Вони опустилися в коридор з добрим десятком ніш, в яких зберігалися яблука на зиму, картопля, буряки і кілька ящиків червоного вина. Г-подібним зигзагом пройшли по підвалу — і раптом помітили у його кінці бокс, посеред якого стояв чисто вимитий автомобіль марки "форд".

Риф відчинив дверцята автомашини. Потім узяв принесений з собою ключ, поклав його у бардачок автомобіля.

— Ось тут, на цьому місці, мав лежати такий самий ключ... Його тут нема. Він зберігався завжди тільки в цьому місці...

— Чому ж не в кишені батька? — недовіжливо гмукнув Дубль.

— Я вам поясню, капітане. Ви бачите оцей внутрішній замок з труб поперек дверей? У ці труби входить металевий засув. Ось так. Берете за цю ручку і зсередини зачиняєте двері гаража. А коли авто виїжджає, засувом ззовні ви аж ніяк не зачините дверей гаража... Бачите? Вам потрібен саме той ключ, що я приніс. — Вони вийшли на вулицю і опинилися на протилежному боці від центрального входу...

— Це "чорний" хід? — уточнив Череватенко.

— Можна сказати й так... Батько заходив на дачу і міг у будь-яку хвилину непомітно вислизнути з неї. Тепер спробуйте зачинити двері гаража. Вам без цього ключа не вдасться. Хіба що підкладете під двері камінь. А ці двері зачинялися тільки

ззовні ось оцим ключем... Щоб вийти з гаража і залишити автомобіль, що й зроблено злочинцем, потрібно забрати ключ із собою. Інакше ви гараж не зачините. Я зрозуміло пояснюю?..

— А чому не можна увійти в гараж і вийти з центрального входу?

— Це неможливо, лікарю. Розумієте, тут односторонній рух. Для того, щоб увійти на дачу через гараж, потрібно або ззовні перепилити сталевий засув з нержавіючих труб, або його міг вам відчинити тільки зсередини господар чи гість. У цьому випадку не треба користуватися ключем. Зсередини ж гараж відчиняється руками...

— Зрозуміло! — після довгої мовчанки й міркувань обізвався капітан Дубль. — У батька було два ключі?..

— Ви мене знову підозрюєте? Так, два. Не один. Ключі мають властивість губитися...

— У гаражі ви шукали?

— Я перевернув тут усе догори дном... У автомашині також. Я перевірів усі сидіння, килимки — ключа ніде нема... Ключ, швидше за все, он у тому болоті. Злочинець вийшов, зачинив за собою двері, а ключ жбурнув у воду. А може, викинув десь по дорозі... Шкода, що надворі осінь — я порадив би вам знайти того ключа, якщо ви хочете повірити в мою версію. Ви її, мабуть, уже в душі охрестили журналістською?

— Чому ж, логіка в цьому є... Варто б пошукати відбитки пальців і тут. Я бачив, у ящику з вином бракує однієї пляшки... Годилося б пошукати ще й порожню пляшку з етикеткою "Старий замок". Батько любив добрі вина чи гарні етикетки?

— Швидше за все... етикетки. Але найчастіше він любив поєднання того й іншого...

— Наскільки я зрозумів, — вів далі капітан Дубль, — ви збиралися показати нам ще один "ключ до вбивства" вашого батька...

— Так, капітане. Але він не у мене... І не на дачі!

— Де ж, якщо знову ж таки не секрет?

— Десь у вас, капітане.

— У мене?! — капітанові брови здійнялися аж на чоло.

— Так, капітане!

— Рифе, — посміхнувся, оговтавшись, Дубль. — Якщо ви й далі так зі мною будете бавитися, боюсь, що я почну агітувати вас іти до мене в підручні. Стажером ви ж не погодитесь, правильно я кажу?

— Чому, капітане? Погодився б. Але в мене інша професія. Я журналіст — і найближчим часом не збираюся її міняти...

— І що ж за ключ у моєму кабінеті, Рифе?

— Петля, капітане. Зашморг, який задушив мого батька... Мого батька і мою матір.

— Матір?! Давайте пройдемося. Бо мені стає жарко на цьому холоді, — капітан, підходячи до озера, рвучко обернувся до Панчука— Ковалевського. — Ви сказали — матір?

— Так, капітане, матір...

— Ми маємо повернутися тим самим шляхом назад. Максиме Івановичу, —

звернувся Риф до лікаря. — Якщо батько брав автомобіль, то він зачиняв ключем двері, а тоді назад так само в'їжджав і потрапляв на дачу тільки через чорний хід...

— Я нічого не второпав! Це не для мене, — промимрив Череватенко і похитав головою. — Алексе, ти все зрозумів?

— Щодо входу і виходу, то все... А от щодо смерті вашої матері, Рифе... Чому ж ви досі про це мовчали?..

— По-перше, капітане, — Риф зачинив зсередини двері гаража на засув, ключ поклав у батьків автомобіль. — Ви мене про матір не питали: є вона у мене чи нема?

— Я гадав, що та жінка, котра була на похороні, — дружина вашого батька... Отже, ваша мати...

— Та жінка — коханка, капітане. Коханка мого батька... Він тільки мав узяти шлюб з нею. То Катерина Дашкевич. Мати ж моя повісилась десять років тому, коли мені виповнилося п'ятнадцять. Так само 7 листопада — і на тій самій мотузці, яка десять років тому щезла з нашої дачі і, мабуть, тільки батько знав, де вона. І рівно через десять років, так само 7 листопада, на ній повісили його самого...

Капітан витер піт з чола. Ще вчора він був переконаний, що ця справа його зовсім не цікавить, навіть дещо дратувався, що цей настирливий журналіст, як і більшість родичів у таких випадках, намагається довести, всупереч очевидним фактам, що небіжчик — зовсім не самовбивця, а жертва зловмисників. Психологічніше легко пояснити: якщо людина з власної волі йде з життя, тінь громадського осуду мимоволі падає на близьких — довели, мовляв... Ось знайдеться заповіт скульптора Панчука-Ковалевського (якщо, звісно, його не знайшов син), Макс Череватенко дасть висновки судмедекспертизи і всі крапки над "і" будуть розставлені, можна закривати справу... Однак події набували несподіваного, ба! — навіть карколомного розвитку, мов у детективному романі. "Ну що ж, попрацюємо...", — зітхнув капітан Дубль і сів у авто, ще не знаючи, що за кілька годин йому знову доведеться повернутися на відлюдькувату дачу, але вже без сина небіжчика...

Розділ III

Жіночий санаторій "Лель", куди під вечір прибув капітан Дубль, розташувався у сосновому гаю, недалечко від дачі Панчука-Ковалевського. Головного лікаря санаторію він зустрів біля першого ж корпусу. Молодий, закоханий у себе й свою посаду, Едуард Аркадійович зустрів його не зовсім привітно. Пильно і безцеремонно розглядав відвідувача своїми сірими маленькими очіцями, в яких, крім нахабства і пихи, капітан не прочитав нічого. Крізь густу бороду і вуса, що закрили майже все обличчя головлікаря, воно й не піддавалося описові. Перше враження капітанове: ця бородата істота без носа, рота і вух трохи нагадує людину, але точніша їй назва — начальник. Капітан Дубль з практики знав, що з такими краще одразу вести розмову відверто. Інакше тебе довго сприйматимуть за чергового прохача і замість того, щоб уважно вислухати, міркуватимуть, яку ж вигадати причину, щоб заздалегідь відмовити. А капітан Дубль і справді дещо збирався попросити у головлікаря. А саме: зібрати

відпочиваючих — грибників та любителів лісових прогулянок поза межами санаторію. Ще точніше, тих, хто одразу після сніданку, десь приблизно до обіду 7 листопада, прогулювався чи намагався знайти гриби у районі дачі скульптора Панчука-Ковачевського. Таких виявилось майже пів санаторію.

Слідчий нічого не приховував від санаторників. Він розповів про трагічний випадок на дачі, про те, що господар, на думку судмедекспертизи, повісився близько одинадцятої години ранку. Але є й інша версія: його могли спочатку задушити, а потім уже груп підвісити до гачка на стелі, імітуючи самовбивство.

Зала гула. Все це свідчило про те, що для них смерть скульптора — новина. Голосно почали пригадувати, хто кого бачив, але конкретно ніхто нічого не міг сказати. Капітан Дубль припускав, що невідомий, вийшовши з дачі Панчука-Ковалевського, піднімався до траси через пагорб від озера, міг, видудливши пляшку вина, пожбурити її в кущі. Він у деталях намалював цю картину — і не помилився.

Несподівано піднялась уже немолода жінка. Власне, вона підняла високо руку, разом із своєю не середньої ваги статурою, ніби намагаючись зірватися з місця і вискочити з одягу.

— Я бачила цього хлопця. Високий, худий, чорнявий... У рукавичках, без шапки. З випнутими татарськими вилицями і великими опуклими очима...

Зала затамувала подих. Усі, як на екскурсії, не приховуючи вогників заздрощів ув очах (от, мовляв, пощастило) дивилися на свою колегу-курортницю, яка так пізно збиралась народжувати і тут нині виходжувала майбутнє дитя під наглядом спецлікарів, аби не почалися передчасні пологи з небажаними наслідками.

— У що він був зодягнений?..

— На ньому була яскраво-голубого кольору куртка-плащовик. На шії — червоний шарфик... Джинси, кросівки... Високий, худий... Руки довгі... Долоні широкі, лапаті... Пив з пляшки на ходу. А випивши до дна, викинув пляшку... Вийшов на трасу і проголосував. Автомашини довго не зупинялися. А потім пригальмувала якась іноземна автомашина — у марках я не розбираюся, але номери у неї червоні, та ще й не по-нашому написані...

— Хоч одну цифру чи літеру запам'ятали?..

Жінка заперечливо похитала головою:

— Ні. Тільки мені здалося, що він з кабіни озирнувся і так зле подивився на мене. А, може, мені й привиділося. Може, все це я собі надумала. Не знаю... Тільки його очі навіть наснилися мені... Такі великі, опуклі. Ніби він хворий на зоб... Чи при яких там хворобах очі майже на лоба вилазять і блищать?..

— Де викинув пляшку — можете показати?..

— Аякже! Він закинув її за кущ глоду...

Капітан подякував усім і вийшов з Анастасією Іванівною за територію санаторію "Лель". Пляшка з етикеткою "Старий замок" київського горілчано-винного заводу справді лежала ціла і неушкоджена: хоч бери і до пункту прийому склотари... Капітан вийняв носовичка, хоча наперед знав: слідів ніяких. Та все ж служба є служба...

Дубль перехопив погляд Анастасії Іванівни й озирнувся. Від дачі Панчука біг, якщо цю імітацію можна так назвати, сержант Ягідка. У завжди стриманого капітана несподівано почастішав пульс: знав-бо, що сержант так просто не бігтиме.

— Невже знайшли?!

— Достеменно так. Ви не повірите... З першого заходу! Тільки закинули "зонти", підняли — і я одразу помітив знайомий ключ. Точно такий, як синок показував.

— Я вас вітаю, сержанте, і дякую!

Капітан присів на переднє сидіння автомобіля, дверцята якого були відчинені, й замислився. "Йду начебто по сліду Рифа. Так, дивись, недовго й на міліну сісти. Щось дуже все легко і просто. Ніби не я розслідую, а розслідує за мене Риф... а мені тільки підказує, куди йти і що робити. Я нібито його сліпий виконавець... Підозріло все це..."

— Ну що, сержанте, збирайте бригаду — і поїхали... Поки що нам тут робити нічого, — наказав капітан.

Троє хлопців-міліціонерів, які у вільні від служби дні, за деякою інформацією, час від часу закидали сітки у дикі озера, закинули таку сітку і цього разу, і досить успішно: "ключ до вбивства" лежав на колінах у капітана.

— А ви молодці! — похвалив їх Дубль.

— Ми й не таке, шеф, витягуємо, — похвалився один з них. — У моїй практиці траплялося, як золоту обручку з Дніпра витяг. З самісінької глибини...

— Парасолькою, Лантух? — поцікавився Дубль.

— Що ви, пане капітане... — ображено мовив міліціант. — Спінінгом!

— Золотий у тебе спінінг, Лантух! — посміхнувся Ягідка.

— Руки золоті, пане сержант!

— З мене кожному по пляшці, якщо ви усі троє зараз сядете на телефонні апарати і ударите по кількох міжнародних дзвінках. Маю на увазі усі київські посольства. Мене цікавить одне: чий автомобіль іноземної марки з червоними номерами 7 листопада зранку, ближче до обіду, повертався до Києва з боку Обухова... Переможцю — сувенір за принципом "американки", тобто сам замовляєш марку коньяку...

— Ви сьогодні щось щедрі, пане капітане...

— Ти мене знав скупим, Лантух?..

— Та ні... Але, кажуть, якщо у вас успіх на роботі — ви половину своєї зарплатні на преміальні витрачаєте.

— Правильно, Лантух. Але це поки що слова. Я хотів би, щоб ти сам пересвідчився в цьому...

Повернувшись до управління, капітан Дубль насамперед зателефонував до Спілки художників. Трубку зняв відповідальний секретар спілки.

— Мене цікавить два питання, — відрекомендувавшись, чітко рубонув капітан. — Де розташована майстерня, якщо така існує, скульптора Панчука-Ковалевського?..

— Ковалевського-Панчука, — чемно поправив відповідальний секретар. — Нині вже, на жаль, покійного.

— Абсолютно правильно, пане...

— Ви що, гадаєте, цей дивак не сам повісився, що йому "допомогли"?..

— Де мортус аут бене, аут нігіл! — холодно зауважив у трубку капітан Дубль.

— Пробачте, пане Дубль... Я, звичайно, не маю рації... Беру свої слова назад. Ваше друге прохання?..

— Ви мені не відповіли на перше...

— Вулиця Перспективна, — мовив секретар, уточнюючи номер будинку.

— Чи не могли б ви назвати людину, з якою він мав найближчі стосунки? Маю на увазі на даному етапі жінку...

— Найближчі стосунки він таки мав з жінками... Так що "шерше ля фам", пане капітане...

— Дякую за підказку, — капітан Дубль серйозно образився. Жовчний секретар, очевидно, нездара із чинуш, належав до виразкових ехидних типів. — Ви часом не хворієте на виразку шлунку?...

— А що, через ваші телефонні апарати шлунки представників мистецтв просвічуються?..

— Якщо мати на увазі ваш, то так... Можу порекомендувати непоганого лікаря-гомеопата, пане секретарю...

— Ви це серйозно?! — вражено перепитали в трубці.

— У міліції не жартують!

— Ви дуже люб'язні, пане капітан...

— Намагаюсь. Користуйтесь, поки я добрий. А поки що...

— Так, так... Я думаю... Мабуть, Поліщук... Так, Герман Поліщук! Здається, вони найближчі по духу... В одній стильовій манері... Романтики, вигадники... І трохи диваки...

— Дякую!

— Будь ласка, пане капітане, я завжди до ваших послуг... А адреса вашого гомеопата?..

Та капітан уже не слухав його: біг сходами вниз.

Вулиця Перспективна привела його в глухий кут. Він ще й не здогадувався, що прибув до самісінького під'їзду майстерень художників, скульпторів, архітекторів... Його перепинив на першому поверсі доволі літній опецькуватий чоловік — черговий і, відклавши ложку, підозріло поглянув поверх окулярів, що сповзли на ніс, обережно запитав:

— Вам кого?

— Поліщука!

— У нас їх кілька! Художник, архітектор, скульптор...

— Мені Поліщука Германа!!!

— Герман у себе. Хе-хе! — затряслись на носі окуляри. — 373-тя кімната... Можете пішки, можете ліфтом. Техніка у нас справна...

Черговий не вимагав посвідчення — очевидно, щойно підігрітий на електроплиті борщ і виділення шлункових соків призвели до втрати пильності... А, може, тут і

справді демократичне братство пензля і різця.

Зате Герман виявився абсолютною протилежністю людині з окулярами на носі. Він свої тримав на величезному лобі із зализинами і, судячи з ланцюжка на дверях, не збирався просто так впускати непроханого гостя. І окуляри, й очі здивовано дивилися на капітана. Перші поблискували вогниками від свічок, що горіли в майстерні, а другі — очевидно, від першої стограмівки.

— Ви до мене? — запитав Поліщук захриплим чи то пропитим голосом.

— Так, саме до вас.

— До Германа Поліщука?

— До Германа Поліщука...

— Я вам призначив саме цей час?

— Ні, просто цей час вибрав я.

— У такому разі...

Капітан миттю зорієнтувався. Він знав, чим це зараз закінчиться: перед його носом двері зачиняться, і скільки б він не стукав, окрім вигуків "Якого чорта ти там стукаєш?", нічого іншого він не почує. Але капітан Дубль прийшов не по цю фразу, а тому хутко встромив ногу в шпарину між дверима й одвірком. Поки Герман розглядав гарно вичищений носак капітанового черевика, капітан Дубль тицьнув йому під самісінького носа посвідчення.

— Мілі..., — затнувся Поліщук і зовсім тихо закінчив: — ція. Він зняв ланцюжок і, щільно прикриваючи за собою двері, вийшов у коридор.

— Радий познайомитися...

— Не думаю, — відповів капітан.

— А що, мені щось загрожує?..

— З мого боку нічого... Але у вашій радості я сумніваюся. Та вже пробачте, у мене нагальна справа... Дівчатка можуть трохи потерпіти, їм, гадаю, до цього не звикати...

— Я вам потрібен надовго?..

— Гадаю, що ні.

— Тоді я тільки на два слова... Хай там уже без мене... Ви не заперечуєте? — і, не дочекавшись відповіді, щез так само раптово, як і з'явився.

— Все в порядку. А що у вас?.. Яка до мене справа?.. У міліції?.. Дивно!

— Ви, кажуть, добре знали Панчука-Ковалевського...

— Ковалевського-Панчука!

— Пробачте, мене сьогодні уже поправляли... Що ви можете про нього сказати?

— Залежно від того, що вас цікавить. Багато і мало.

— Мене цікавить практично все. Але, враховуючи таку пікантну ситуацію...

— Ну, це не зовсім так... Яке у вас звання?

— Капітан.

— Це не зовсім так, пане капітане... То що ж конкретно вас цікавить?

— Ви зустрічалися сім'ями...

— О, звичайно! Під Новий рік... На Різдво... На іменини... На свята Великого

Жовтня... Ну, тепер це свято не дуже відмічають. Цього року не бачились... Він усе, знаєте, на дачі... У нього тепер одні інтереси, у мене — інші. Та й моя дружина, знаєте, забороняє... Я хотів сказати, забороняла з ним зустрічатися...

— Чому?

— Боялась поганого впливу на мене... Ну, як вам делікатніше сказати, щоб ви зрозуміли...

— Я вже зрозумів, — кивнув капітан. — Це делікатне питання пропустіть і розкажіть мені про його першу дружину.

— Першу? Та в нього тільки й була перша...

— От про неї і розкажіть.

— Це довга історія... Але я спробую коротко... Виросла вона в селі... Як вам пояснити простіше?... Українською пуританкою була: вірила в кохання до гробової дошки, у вірність подружжя, класичну, чесну сім'ю... У нашому колі це сприймалося... Ну як вам сказати? Дещо іронічно... Вона належала до "білих ворон": гарна, чесна і до безтями закохана в Рафаеля... Любила самотність і — його. Одружившись... Ні, брешу, ще перед одруженням взяла з нього слово, що він ніколи її не зрадить... Сама належала, здається, до Союзу Українок. Патріотка. Одне слово, щира українка. Любила релігійні та народні свята. Як тільки чула російську мову серед нас, демонстративно залишала товариство. Казала, що ці, даруйте, чінгісханівські зайти занесли нам московські матюки, "тикання" на старших, неповагу до батьків, пиятику, розклали наш інтелігентний, освічений народ... На цю тему краще з нею було не заводитися... Вона тоді уся спалахувала, як свічка... Надзвичайно освічена жінка, виховувала й сина в українському дусі. Була невдоволена, що Рафаель назвав його Рифом — просто обурювалась... Вона його називала по-своєму: Романом, Ромцьою... Здається, так і записала. Я, мабуть, не те щось кажу? Бачу, ви втратили інтерес до моєї розповіді...

— Ну що ви, що ви, продовжуйте...

— Так ось, їхня сімейна обітниця... Сміялися ми усі поза очі з цього, а Рафаель нітився. Але вона таки наполягла. Дав слово — дотримуй. Казала: хочеш зняти, отже, хочеш порушити дане мені слово... Дехто з наших дружин її вважав... ну, трохи того...

— Зрозуміло... Тільки ви не сказали, що то за обітниця...

— Та мені й тепер про це незручно говорити... Ви навіть не повірите, я про таке зроду не чув... Вона казала, що це наша національна традиція... Одне слово, петля вірності... Ви чули коли-небудь про таку?

— Не чув, — щиро признався капітан.

— І я не чув. А Ярина, коли вони розписалися з Рафом, повісила у спальні петлю. Над ліжком. Звичайну петлю... По очах бачу, не розумієте, що то за петля...

Капітан удав, що й справді не розуміє, хоч йому аж подих перехопило.

— Петля як петля, — знизав плечима Поліщук, — призначення її відоме. Хто кого зрадить — той вішається. "Поклянись!" — сказала вона йому. Він поклявся. "Я зраджу — повішусь... Ти зрадиш — повісишся ти. Чи не певний в собі? Боїшся..." Ну а який чоловік признається в боягузстві, та ще перед своєю дружиною? Ніякий. Отож він і

поклонявся. Сам мені розповідав. Петля так і висіла в їхній квартирі. Років з п'ятнадцять. Не менше... Ну, ви, напевне, знаєте, що він був закомплексований на вождеві світового пролетаріату, одержав за пам'ятники не одну премію. Жив у розкоші... А вона жила досить скромно. Носила класичну зачіску — заплетену назад косу... З першого погляду видно, що українка... На плечах квітчаста хустка, гарна постава, бюст, статура хрестоматійної жінки. Хоч бери і на обкладинку журналу "Україна" фотографуй. Він любив таких жіночок. Казав: "Такі рідко зраджують!" Працював він тоді над композицією "Ленін і Крупська". Халтура, безперечно. Але... але... Заради грошей, автомашини, дачі свідомо на цю халтуру йшов... І він запросив на натуру студентку з Інституту культури... Дружина бачила її, не ревнувала. Нічого не казала. Вірила йому. Петля вірності висіла собі спокійно над їхніми головами. Напередодні Великого Жовтня він якраз одержав свою чергову премію — Ленінську... Самі розумієте, 6 листопада гульнув...

Поліщук витер руки об поли фартуха, винувато зиркнув на капітана. А Дублемі так і кортіло докинути: "Як оце ти зараз гуляєш"...

— Гуляв до ранку... — по паузі продовжив Поліщук. — Уранці прийшла Ярина... Це його дружину так звали: Ярина... Майстерню він не зачинив — чи то п'яний був, чи то вірив, що дружина не стежить за ним... Вона й справді не стежила, вважала це нижче своєї гідності... Одне слово, застала вона його з натурницею в досить пікантній позі... І вранці, 7 листопада, на день його народження — він саме 7 листопада народився — піднесла йому подарунок на іменини... Свою смерть... От, здається, і все... Тепер і він у свій день народження повісився... Він таки був романтиком і трохи диваком... Але щоб 7 листопада... Чи совість заїла?.. Чи сумління пробудилося?.. Та це, власне, одне й те ж. То я так, до слова... Важко сказати... А що, капітане, щось не так?..

— Ви сказали, що за їхньою обітницею мав повіситися той, хто зрадив. Я правильно вас зрозумів?..

— Правильно. Так говорили... Але повісилась вона... Кажуть, не витримала. Для неї зрада коханої людини — все одно, що смерть...

— Це так гадаєте ви, чи...

— Так пояснював він, Рафаель. Після того ніяк не міг одружитися... Хоча жінку мав. Також гарненьку. Дещо легковажнішу, правда. Якщо не сказати — легковажну... Але кохав її. Здається, по-справжньому... Вона чудово грала свою роль... Вловлювала усі його примхи, дивацтва. Швидко вивчила їх і зорієнтувалась. Рідкісного розуму жінка... Він довго їй голову морочив і, бач, так і не розписався...

— Ви не знаєте її імені, прізвища? Де живе?

— Тут я нічим не можу вам зарадити, капітане. Вона, здається, згодом спилась, а він продовжував її любити... Намагався виховувати... Та Макаренка з нього не вийшло... Я так і не знаю, чим скінчилась їхня дружба... У вас до мене все, капітане? Якщо все, — він почув за дверима п'яний спів колег і заспішив, — то ви мені пробачте... Де мене знайти, ви вже знаєте. Я до ваших послуг. Але, з вашого дозволу, іншим разом...

— Дякую вам, пане Герман... Велике вам спасибі і теж пробачте...

— Я вам чимось допоміг?

— Гадаю, що так...

— Якщо це не службова таємниця, я хотів би...

— Настане час, і ви, пане Герман, про все дізнаєтесь. Ще раз дякую. На все добре! Бажаю вам творчих успіхів! — Капітан енергійно потиснув скульпторові руку.

Герман Поліщук підозріло глянув на нього і, здається, у словах "Бажаю вам творчих успіхів!" не відчув іронії, заспокоївся. По той бік дверей недружними голосами завели "Де ж ти, хмелю..."

Розділ IV

Панчука-молодшого капітан Дубль знайшов у редакційній курильні. Риф помітив його одразу й хутко тицьнув цигарку під кран, з якого, видно, постійно текла вода. Кинув недопалок до урни...

— Вітаю, капітане! Я до ваших послуг. Судячи з вашого сяючого обличчя, ви вже виграли ящик коньяку?.. Чи не так, капітане?

— До коньяку ще далеко, Рифе. Але дещо я вже знайшов...

— Ви ще й досі сумніваєтесь...

— Сумнівається Макс...

— А, цей флегматичний судмедексперт... А ля Бальзак з ланцетом у руках... і з черевцем, що нависає над паском?..

— Так, він не вірить, що вашого батька вбили...

— А ви, капітане?

— Я також. Боюсь, що доведеться мені купувати ящик коньяку для Макса...

— А я боюсь, що ви цього разу помиляєтесь, капітане Дубль, або розігруєте мене, маючи уже щось на оці.

— Я не можу зрозуміти, звідки все-таки у вас така впевненість, Рифе? Ви про вбивство батька говорите так, ніби були при цьому присутні...

— Ви сказали цікаве слово: "присутні"... А я все чекав фрази "ви брали в цьому участь"...

— Не треба іронізувати, Рифе, — жестом зупинив його Дубль. — Маю до вас кілька запитань... Перше, чому ви мені не все доказуєте, а тільки подаєте факти маленькими дозами? Я б сказав факти у кредит...

— Що ви маєте на увазі?..

— Скажімо, смерть вашої матері. Адже вона також повісилась?.. То було вбивство чи самогубство? Як на ваш погляд?

— Як на сьогоднішній мій погляд, убивство, капітане!..

— Також убивство?!

— Так!

— Хто ж кого убив?

— Батько убив матір...

— Але ж мати сама накинула зашморг на шию?

— Так. Вона зробила точно так, як це зробив мій батько. Вона зав'язала собі рот... Щоб не вивалився язик... Мати моя — красуня. Нині б сказали "міс Україна". Хоча, може, жила-мріяла досить-таки старомодною Україною... Епохи просвіти чи епохи цнотливості. Коротше, епохи минулих століть. Принаймні, тоді матері мало б виповнитися всього тридцять років. А мені й тоді, і тепер здається, що вона прийшла у цей світ в епоху останнього гетьмана України... Так ось: батько її вбив. Морально вбив! Батько належав світові... Точніше, світ батька належав світові, а світ матері належав тільки Україні...

— Ви все намагаєтесь відволікти мене у глиб історії, а я вас питаю про сьогоднішній день. Чому ви мені не сказали про сімейну обітницю, наприклад? Не сказали й про жінку, яку покохав після смерті матері ваш батько...

— Я не знав цієї жінки, батько приховував від мене. Чи, може, просто соромився... Його все життя мучила совість, він не міг одружитися, хоча й хотів... Але він дав мені слово, на могилі матері... Це його друге слово, котре він так само порушив... Я знаю — він мав жінку, я це відчував, бачив... Я помічав на його дачі жіночі шпильки... Недопалки із слідами губної помади... Таку ж помаду на вінцях чашок і чарочок... Мені здавалося, що він водиться з якоюсь вульгарною дамою, хотів її хоч раз зустріти, але це мені ніяк не вдавалося. Чи вона завжди виходила через чорний хід, чи він умудрявся зустрічатися з нею тільки тоді, коли я їздив у відрядження? Сказати не беруся.

— Ще одне запитання, Рифе. Коли народився ваш батько?

— У день своєї смерті, капітане. Вам здається це дивним?

— Сьомого листопада?..

— Так, сьомого... Сьомого листопада він народився, сьомого листопада він зрадив матір, сьомого ж листопада...

— Ви щось не домовляєте, Рифе?

— Ви мене весь час збиваєте. Я досі був переконаний, що його повісили, а ви мені знову доводите, що він повісився сам...

— Ви не допускаєте, що його заїла совість?..

— Через десять років?.. Саме того дня, коли він збирався одружуватися?.. Знаєте, капітане...

— Це щось нове для мене, — перебив молодика Дубль. — Факти воістину в кредит...

— Що саме? Що він мав того дня одружитися? Та я просто забув... Ви б на моєму місці не забули?.. Чи ви вважаєте, що я належу до тих синів, для яких смерть батька і смерть матері...

— Я бачу, Рифе, як ви переживаєте, але... — знизав плечима капітан.

— Але, — підхопив Риф, — чому я не сказав, що батько мав одружитися? Бачите, я зосередився на вбивстві... Розкидані книги, петля, принесена кимось і звідкись, ключ, яким відчиняються усі двері дачі... У тому всьому могли розібратися тільки батько, я і... і не знаю, хто ще... Хтось такий, про чие існування я не чув, не відав...

— Це могла бути жінка... Ви не припускаєте, Рифе?..

— Я гадаю, що то мав би бути чоловік. Я не знаю, хто він. Але відвідувач, який того

дня прийшов до батька, аби подарувати йому на іменини власну смерть... То могла бути тільки знайома людина, до того ж, дуже сильна. Отже — чоловічої статі... Мій батько не любив високих чи великих жінок... Він завжди говорив, що великі жінки створені для роботи, а маленькі — для кохання...

— Нам вдалося встановити, що того дня й справді його провідував чоловік. Швидше за все — юнак... Вашого зросту... І одяг, до речі, схожий на ваш. Ось тільки куртка, хоч і голуба, але не джинсова... І очі... Лице квадратне, з випнутими вилицями, монголоподібне... Це засвідчила одна з пацієток санаторію "Лель".

— Ви мені також деяку інформацію, капітане, як ви висловлюєтесь, подаєте в кредит... Знайшли пляшку з-під вина. "Старий замок"... Відбитків пальців, я певний, нема...

— Як не прикро, але є, Рифе...

— Ви мене інтригуєте, капітане! Сподіваюсь, вони не збігаються з моїми? Чи ви прийшли, щоб підсунути мені склянку і взяти мої відбитки?

— Не іронізуйте, Рифе... Ваших відбитків цілком достатньо на дачі: на ключах, на ручках дверей, на кермі автомобіля...

— І що ж?

— Ви можете заспокоїтися, ідентичності не виявлено...

— Може, я в такому випадку ставив відбитки пальців відрубаної руки?.. В примітивних детективах і таке трапляється...

— Рифе, давайте по ширості. Ми повинні допомогти один одному. Мені потрібна ширша інформація. У вашого батька була жінка...

— Я про неї нічого не знаю! — категорично відрубав журналіст.

— Не знаєте чи нічого не хочете сказати про неї?

— Не знаю...

— А що ви можете сказати про жінку, з якою він хотів одружитися?

— Для мене це також загадка. Ви бачили цю жінку? Вона йшла оддалік від батькової труни.

— Вона мені здалася височенькою...

— Так, капітане. Я б сказав, просто висока... Батько ніколи таких не любив. Довгі ноги, сильна статура, гарне, трохи дрібнувате, але досить вродливе обличчя... Батько любив спочатку обличчя. А потім уже дивився на зріст, талію, ноги...

— Ви непогано вивчили батькові смаки...

— Він часто ділився зі мною своїми роздумами. Навіть, знаєте, просив дозволу на одруження.

— І що ж ви?..

— Я йому сказав: тільки через десять років після смерті матері...

— Чому через десять, а не вісім чи дванадцять...

— Ви ж помітили, капітане, ми, Панчуки, усі закомплексовані. Втім, тут я просто назвав навмання круглу дату...

— Отже, ви дали згоду на батькове одруження?

— Так. Але хтось його таки не дав. Якщо не сказати...

— То ви вважаєте, — поспішно перебив капітан, — що в цій загадковій справі слід шукати жінку?

— Поки що вам слід шукати юнака з випнутими вилицями. Куртку він може поміняти, якщо не поміняв... А от вилиці...

— Спасибі за підказку, Рифе, — іронічно закивав головою Дубль. — Ми так і зробили. До речі, знаєте, той юнак зупинив на трасі іномарку з дипломатичними номерами...

— Цікаво, хто цього бандюгу підібрав? — пробурмотів Риф. — Тепер так важко зупинити й простий автомобіль, щоб кудись під'їхати. Мені як журналістові це дуже добре відомо. Але щоб зупинився автомобіль, та ще й з дипломатичними номерами?.. Дивно!..

Раптом двері кабінету рвучко відчинилися. Не привітавшись, поріг переступив опецькуватий чоловік років під п'ятдесят. З усього відчувалося, що це — господар кабінету, що він не дуже задоволений несподіваними гостями за його столом.

— Рифе, що це означає?

— Знайомтесь, — спокійно мовив Риф. — Це наш редактор... А це, Юрію Максимовичу, знаменитий капітан Дубль. Власного персоною...

— Дуже радий, — вмить подобрішавши, кивнув редактор. — Якщо вам потрібний кабінет, то будь ласка, я можу вийти...

"Не редактор, а сама люб'язність", — подумки гмукнув Дубль і підвівся:

— Може, ми з паном Панчуком трохи пройдемося? Якщо не заперечуєте, — чемно вклонився у бік редактора.

— Ми не в міліції і не чиновники, — замість шефа поспішно запевнив Риф і додав явно не для капітана: — Я матеріал здав... Тепер у пошуках нових тем...

Коли вони опинились на вулиці, запобігливо запропонував:

— Давайте зайдемо до "Максима"? Я пригощаю... Ви що п'єте: горілку, коньяк, шампанське?

— Я п'ю все, Рифе. Тільки не зараз — я ж за кермом...

— А де ж ваш автомобіль? Де ваш сержант Ягідка? — Риф знову осідлав іронічного коника.

— Ягідка надзвонює. По дипломатичному корпусу...

— Зрозуміло... Посадили на телефон. Знайома картинка: ми також часто просиджуємо біля апаратів. Редактор цього не любить, але що поробиш... У такому разі — по чашечці кави?

— Якщо з молоком...

— Ну, капітане... Тут ви чимось нагадуєте мого батька... Втім, хай буде по-вашому: з молоком, то з молоком. Спеціально для вас замовлю...

Вони сіли за окремий столик. Капітан за звичкою любив сидати у дальні куточки — звідти видно увесь зал: як хто входить, як виходить, як обслуговують знайомих, що виносять з кухні, що обмінюють і що пропонують... Адже в кафе, як і в усіх ресторанах,

життя подвійне, якщо не потрійне...

Підійшла офіціантка, пофарбована у колір, який до вподоби, очевидно, її коханому чи, швидше, коханцю.

— Дві кави, — звелів Риф. — Мені — як завжди: сто грамів, бутерброд, а для мого нового шефа — шматок фірмового пирога з маком і горішками... А каву обов'язково з молоком.

— Молока немає, Рифе.

— Я так і знав. Долий вершками... Шеф і вершки любить.

— Ну, ти даєш...

— Даю не я — я тільки беру... Інтерв'ю.

— У вас це так називається? — гмукнула офіціантка.

— А у вас? — Риф лагідно поплескав її по округлій сідниці.

— Ну й нахаба ж ти, Рифе...

Він випив свої сто грамів, закусив бутербродом, не забувши перед тим виголосити тост:

— За тих, хто не п'є, капітане. За кермом!

— Тільки закусіть, Рифе. Щоб потім на міліну не сісти... Я гадаю... — Капітан раптом замовк: поріг "Максима" переступав приватний сищик Кублей.

"Шерше ля фам", — подумав капітан Дубль і підніс до рота чашку уже з прохололою кавою...

Розділ V

Погода змінилася різко. Після перших приморозків, першого інею на ще зеленому листі несподівано пішов дощ зі снігом. Температура повітря дещо підвищилася, зате температура настрою у капітана Дубля упала до нуля. Все, що здавалося простим і зрозумілим, раптом вкрай ускладнилося, ніби потонуло в безпросвітньому тумані. Чорт би його побрав, отого Панчука-Ковалевського чи, як його підправляли знайомі покійного скульптора, Ковалевського-Панчука...

На плящі з етикеткою "Старий замок" — жодного сліду. На п'яту добу розшуків, нарешті, вдалося знайти водія посольства.

Ним виявився Яма-сан, уже немолодий, довірливий японець, який постачав посольству рибу з села Таценок, що під Києвом. Японець підтвердив, що підвозив високого хлопця, молодого, але от обличчя він зовсім не запам'ятав.

— Ви, європейці, усі на одне лице. Очі великі, круглі — і більше нічого...

Що ж до випнутих вилиць, то сказав, що "може бути", але він не певний... Принаймні, чогось японського Яма-сан у ньому не помітив. "Чому він саме мав мати щось японське?" — розгнівався капітан і відпустив водія.

Через кілька днів виїхали ще раз на місце вбивства чи самогубства. У спокійнішій обстановці перевірили усі деталі. Капітан придивлявся до кабінету покійного. Тут хтось уже навів порядок. Книги, як птиці, що до цього стояли на підлозі з розкритими палітурками, уже попіднімались і постали у своїх попередніх гніздах на стелажах.

— Ви щось шукали, Рифе? — не спускаючи очей із сина скульптора, прямо запитав його капітан.

Той, навіть не моргнувши оком, спокійно відповів:

— Шукав.

— Якщо не секрет, що саме?

— Ключ до вбивства, капітане!

— Під час попередніх розшуків ви уже один знайшли. Як цього разу?

— Поки що я знаю те ж саме, що й ви, а далі ні на крок не просунувся...

— У чому ж полягає отой ваш "ключ до вбивства"? Адже один ключ ви уже мені показували, якщо не сказати — два...

— Два, капітане. Перший — це й справді ключ, другий — наша сімейна петля вірності з ініціалами "Ка-Пе", а третій... А третього поки що нема. Боюсь, що він не в озері, не під кущем глоду і навіть не у вас у кабінеті, а в кишені вбивці, якщо не у сейфі...

— Де ви бачили ініціали на петлі? Що ви мені морочите голову? — розсердився капітан Дубль.

— А звідки б я дізнався, що це саме та петля?

— Звідки ж ви дізналися?

— На ній є чорна гумова наліпка.

— Так, я знаю. Ну й що? Назва якоїсь артілі, що випускала мотузки, артикул...

— А як поглянути зсередини, — перебив капітана Риф, — якщо відгорнути трохи краї наліпки, то можна побачити дві великі літери: "К-П". Гадаю, не так і важко здогадатися, що вони означають...

— Неважко, — капітан підвівся, покликав сержанта Ягідку. — Принесіть мені, будь ласка, з ящичка в багажнику петлю і ключ. А втім, краще принесіть сюди сам ящикок...

Коли сержант приніс, капітан поставив його на стіл, вийняв петлю і ключ. На ключі також стояли вибиті ініціали: "К-П". На петлі було виведене хімічним олівцем: "КаПець". Капітан прочитав, сторопіло поглянув на Рифа.

— Це я дописав, — пояснив той. — Проставив між заголовними літерами кілька менших.

— Навіщо?

— Хлопчачі забавки... Коли повісилась мати, мені стукнуло всього п'ятнадцять. Тоді ще віршовка лежала у туалетній шафці. Батько написав: "К-П". Він усе любив прикрашати ініціалами. Навіть власні руки. Ви помітили, мабуть, у нього на правій руці виколото те ж саме "К-П". Ніби його рука мала належати не Ковалевському-Панчукові... Я тоді й дописав: "КаПець"... Це маленький дитячий протест. Я тоді вважав, що старий з глузду з'їхав, догрався зі своєю дурною петлею... Я йому про це сказав, навіть пообіцяв, що я туди пізно чи рано також засуну свою голову... Він перелякався не на жарт: "Синку, ніколи не роби цього. Ніколи! Ця петля й справді наша смерть... Але в цій петлі..." Він не доказав. А вже потім додав: "Але матір не я повісив... Не я, синку..." Я тоді хряснув дверима, розплакався і вибіг геть з квартири...

Пізніше до мене раптом дійшли його слова: "Не я повісив"... Що він хотів цим сказати? Що не він повісив матір?.. Чому він так сказав, ніби виправдовуючись? Я й так знав, що мати повісилась сама, це всі знали... Навіть судмедексперти підтвердили. Приїжджали материні батьки... Вони уже померли... Дідусь, бабуся... Дідусь наполягав на розслідуванні... Дійшли висновку: мама повісилась таки самі...

— Ви називали її на "ви"?

— Так. І маму, й тата. Як колись водилося в Україні... Цього вимагала мама. Вона казала, що в цьому закладено багато людської мудрості, повага до старших... Це Московщина навчила нас на всіх "тикати"...

— Вона ненавиділа, як ви кажете, московщину?..

— Вона народилась у таборі для політичних в'язнів. На Печорі... Батьки її, мої дідусь та бабуся, були репресовані, не хотіли до колгоспу. Мама народилась у 1942 році... Мала потім клопіт на роботі, бо їй часто допікали партійці: як це так, усі воювали, а твій батько у цей час спав з матір'ю й зачинав тебе. Та ще й під час окупації... Вона нікому нічого не пояснювала. Оце і вся історія, капітане... Мій дикий жарт став чорним пророцтвом для батька. Батько, видно, злякавшись моїх слів, прибрав мотузку з дому. Я гадав, що він її кудись закинув... Але тепер зрозумів: він її комусь віддав. Не думаю, що її вкрали... Віддав, і ось вона рівно через десять років після смерті матері опинилась на шиї у батька... Хто її приніс, звідки? Ось вам другий ключ до вбивства...

— Я зрозумів так, що є й третій? Чому ви не все одразу викладаєте, Рифе? Ви щось хитруєте... Чи кудись мене спрямовуєте...

— Не забувайте, капітане, я журналіст...

— Я це, приміром, знаю.

— Я хронікер...

— І це знаю.

— Як і ви, капітане, я щодня й щоночі аналізую. Мені не байдужа смерть мого батька. Рана після смерті матері уже загоїлась, та й, не забувайте, мені тоді було лише п'ятнадцять літ... Але коли тобі вже двадцять п'ять, коли ти ще не дорослий і вже не дитина, то раптом відчуваєш себе серед цього люду, що претендує на цивілізованість, як на дикому острові смерті... Я хочу докопатися до істини, як і ви, капітане. Тільки мені набагато важче, мені боляче... Я напиваюсь вечорами... Знаєте ви це чи ні?.. Ви хотіли списати вбивство в архів... Щоб убивця вільно ходив по світу... Я вас не хочу образити, але вам цього не зрозуміти...

Капітан не образився. Він мовчки слухав, не перебиваючи. Тут є логіка. Мозок Панчука-молодшого працює інтенсивніше, він швидше дійде до істини, бо краще знає свого батька. Капітан Дубль намагався поставити себе на місце сина, як це він часто робив у своїй практиці, але цього разу таке перевтілення йому не вдавалося.

— Я знаю: є третій ключ до вбивства, але ніяк не можу його знайти, — втомлено зітхнув хлопець.

— Що то може бути за ключ, Рифе? — обережно поцікавився Дубль, співчуючи

юнакові і водночас прислухаючись до зміни його настрою.

— У вигляді духівниці, капітане. Заповіту тобто...

— Чому ви певні цього?.. А якщо батько не написав. Не встиг... Адже він не збирався помирати, навпаки — хотів одружитися. Звідки ж заповіт?

— Я уже його бачив... Він давно написаний, капітане... І згорнутий у трубочку... Ця паперова рурка має лежати в одній із цих книг, капітане. Але я вже перерив, здається, усі фоліанти, а духівниці нема... Її хтось забрав раніше за мене... Але для чого? Що вона дасть тому, хто її взяв?.. Заповіт написаний на моє ім'я. Ви мене розумієте, капітане?

Капітан його розумів. Тепер і він схилився до думки, що смерть Ковалевського-Панчука — то таки вбивство... Але де ж і справді ключ до вбивства? Де його шукати? Де сам убивця? Хто він?

Розділ VI

Портрет уявного убивці, за словами жінки з санаторію "Лель", вийшов на славу.

— Точна копія, — запевнила Анастасія Іванівна. — Я його як живого бачу...

Наступного дня портрет показали по телебаченню у хроніці новин. І майже одразу посипалися повідомлення — дзвонили й на телебачення, і в міліцію, безпосередньо капітанові Дублю. Складалася типова картина, яка буває завжди після показу фотографій на телебаченні: одні запевняли, що бачили злочинця там і сям, аноніми зводили рахунки зі своїми знайомими чи намагалися допекти сусідам, називаючи їхні адреси...

Серед трьох десятків юнаків, з якими довелося зустрітися сержантові Ягідці, жоден під описи Анастасії Іванівни не підпадав.

І раптом — дзвінок. Голос знайомий, іронічний, єхидний...

— Я вас вітам, капітане, як кажуть у Польщі! Шукаєте вбивцю?.. А я щодо нього вже справу закінчив... Одержав "бабки" і завтра виїжджаю, капітане Дубль. Куди б ви думали?.. На відпочинок, за кордон! Ні, таки вільна і незалежна Україна і вчорашньому агенту кадебе щось таки дає... Коли це міг я, звичайний агент, фіскал, або, як ви кажете, сексот, потрапити у Варну, на "Златні п'яси"?..

— Кублей?

— Власною персоною.

— Чорт би вас побрав, Кублею!..

— Ну-ну, тихіше на поворотах, капітане... Бачу, без мене вам у цій справі не розібратися.

— Що, знову замішана жінка?

— Як завжди, капітане, ви здогадливий... Але цього разу я вас маю розчарувати: і так, і ні. У нас, як мені пояснив сьогодні сержант Ягідка, і, якщо я його хоч трохи зрозумів, усе навпаки... Ви шукаєте жінку, а я шукав чоловіка... І що я знайшов?.. Ви не повірите, капітане Дубль... Ви там стоїте, я вас попрошу — сядьте... Сіли? Тепер візьміться за бильця вашого улюбленого крісла для роздумів...

— Не блазнюйте, Кублею, — стомлено зронив у трубку Дубль.

— Ви мені не відповіли: взялися за бильця чи ні?

— Та взявся, взявся...

— Прив'яжіть пояс... Підв'яжіться своєю петлею...

— Ідіть ви до біса, Кублею!..

— Мене, між іншим, звати Йосипом Віссаріоновичем і, на відміну від усіх вас, я свого імені не соромлюсь.

— Ви б ще назвали себе Ніною Андрєєвою[1].

— Поки що називайте мене Йосипом Віссаріоновичем... Я починаю прислухатися... Слухаю. Чому ж ви мовчите, капітане Дубль? Важко вимовити подвійний збіг в іменах з колишнім тезком? Ми з ним обидва диктатори. Тільки він великий тиран, а я, Кублей, маленький. А тепер слухаю, як ви називаєте мене моїм іменем.

— Йосипе Віссаріоновичу...

— А тепер додайте ще "будь ласка"...

— Чорти б вас забрали, Кублею! Ну, будь ласка...

— Без чортів і без "ну", капітане Дубль. Ви ж інтелігентний чоловік... Кажуть, пальці на ногах посипаєте французькою пудрою, не те, що завжди спітнілий приватний сищик Кублей, якого ноги годують. Завжди у милі, завжди, як хорт... І так усе життя — і за часів кадебе, і за часів вільної та незалежної...

— Я вас прошу!.. — урвався терпець у капітана.

— Ну гаразд, гаразд... Тільки тримайтесь, щоб головою стелю в кабінет Ситорчука не пробили. Не підскакуйте на місці. Той, кого ви шукаєте, прийшов до мене сам. Він розшукував убивцю своєї матері... І хто, ви гадаєте, убивця його матері?..

— Рафаель Ковалевський-Панчук? — байдужим тоном, сам собі дивуючись, спитав капітан.

— А ви здогадливий, капітане Дубль! Але мені пора, літак на Варну рівно через дві години... Справу я закрив, клієнт повністю зі мною розрахувався і залишився задоволений. Я йому сказав усього кілька слів: "Убивця вашої матері покінчив життя самогубством того ж самого дня, коли повісив вашу матір — 7 листопада".

— Що?! Ви з глузду з'їхали, Кублею... Цього не може бути!

— Я б сказав точніше, капітане Дубль: не я з глузду з'їхав...

І приватний детектив Кублей з Борщагівки поклав трубку.

Капітан зірвався з місця. Натис на кнопку, аж вказівний палець побілів.

— Слухаю вас, пане капітане!

— Ягідко, зв'яжіться негайно з Кублеєм! Його звати Йосип Віссаріонович...

— Я знаю, пане капітане.

— Він, очевидно, вдома. Скажіть, якщо він не жартує і справді летить до Варни, ми його підкинемо в аеропорт. Проведемо через депутатську кімнату, обійдемо митницю... Я знаю його. Він усе одно щось перевезе через кордон і там продасть за леви... Хай тільки скаже, куди й коли до нього під'їхати...

— Я миттю, пане капітане... Пробачте, слухаюсь, пане капітане!

— Давай, давай!

Капітан узявся за голову: що ж це виходить? Убивця заявляє сам на себе?.. Убивця звертається до приватного сищика, щоб знайшли його самого... Для чого?! Але чи не те ж саме вчинив Риф і зі мною? Адже й він наполягав на вбивстві... Звідси — один почерк...

— Кублей на дроті! — несподівано з'явився на порозі кабінету сержант Ягідка.

— Де саме?

— У кімнаті чергового...

— Що він сказав?

— Сказав, що можете спуститися донизу й розтрясти свій... гм... А ні — то прямо приїжджайте до експрес-бюро... У нього в запасі рівно година.

Капітан зв'язався з черговим по селектору:

— Покладіть, будь ласка, трубку міського телефону. Панові Кублею я зараз зателефоную сам... Так, я знаю його телефон, дякую.

Дубль, нервово сіпаючи диск апарата, набрав номер:

— Пан Кублей? Мені конче потрібно побачитися з вами.

— І провести в аеропорт? — лукаво уточнили в трубці.

— Так...

— Через депутатську кімнату?..

— Так...

— А як з митницею?..

— Я знаю, ви давній спекулянт... Скажіть хоч, що перевозите? Що тепер з наших товарів котується в Болгарії?..

— Скажу при зустрічі... Вас, я так зрозумів, не Болгарія ж цікавить? Я чекаю...

Нахабний Кублей поклав трубку. Він торжествував. Але торжествував і капітан Дубль... Йому й справді стало радісно на душі. Так, як він любив часто казати чиюсь фразу... Не знав тільки, чию. А може, в управлінні хтось вигадав: "Так радісно, ніби щойно знайшов труп". Чорні кримінальні жарти...

Розминувшись з автомашиною генерала, який саме повертався з обіду, капітан удав, що не помітив її, і це ж саме порадив зробити сержантові Ягідці. Автомобіль Ситорчука засигналив, але капітан наказав не звертати на те уваги.

— Нам ніколи. Ми нічого з тобою, сержанте, не бачили і нічого не чули... Вперед!.. На Борщагівку...

Кублей стояв у наполеонівській позі, щасливо посміхався. На ньому незграбно висів картатий костюм і на голові сиділа така ж кепочка-аеродром... Стояв на черевиках з високими, нещодавно підбитими каблуками і скидався на задерикуватого попелястого півня, що, знайшовши зерно, збирався поділитися ним з ближніми курками... Але за певну плату.

— Ви стовідсотковий денді, Кублею! Якби не контрабанда у двох валізах... — Капітан окинув оком чемодани під натуральну шкіру. — Вам, до речі, личив би дипломат голубого кольору, набитий зеленими купюрами...

— Капітане, — безцеремонно перебив його Кублей. — Спочатку автомобіль, а потім

слова. Бо в дорозі усяке може трапитися... Жаль, що ви не у формі. На форму ще зупиняються легкові авто. А на таку, як у мене... Тільки таксі.

— Не переживайте. У нас в автомобілі й форма є.

— Тоді поїхали. Тільки покличте, будь ласка, Ягідку. Не можу я сам, такий маленький, тягти дві великі валізи...

— Додайте: з горілкою та ікрою, — гмукнув капітан. Кублей промовчав.

Капітан Дубль, який горів від нетерпіння почути Кублееву розповідь, задовольняв усі примхи нахабнуватого сищика, тільки бурчав при цьому:

— Ну й нахаба ж ви, Кублей!

— Не забувайте, капітане, при цьому додавати: Йосипе Віссаріоновичу...

— Гаразд, гаразд. Я хотів би сісти з вами поруч.

— Мені сьогодні випало подвійне щастя, яке так рідко трапляється у моєму житті.

По-перше, їду відпочивати в Болгарію...

— Додайте: за рахунок ревливих дружин...

— Не зовсім так, капітане... Цього разу за рахунок людини, яка розшукувала вбивцю. А друга половинка цього щастя — мене везе в аеропорт сам капітан Дубль! Ви знаєте, я відчуваю себе фельдмаршалом.

— Кожний фельдфебель, як свідчить історія, відчував себе фельдмаршалом...

— Можливо, капітане. Але ви не замислювалися, чому? Вам і це потрібно знати... Внутрішній світ людини — перша справа для справжнього сищика. Збагатити вас, капітане?

— Що ж, валяйте, Кублею. — Дубль удавано байдуже глянув у вікно.

Ягідка якраз виїжджав на проспект Перемоги, аби піднятися бульваром Шевченка, перетнути Хрещатик і бульваром Лесі Українки лягти на курс Київ — Бориспіль.

— Але за умови... Скажіть, ви часто проводжаєте свого генерала у відпустку чи у відрядження?

— Інколи мені випадає така честь, — знизав плечима Дубль.

— Сьогодні, капітане, вам випала честь проводжати мене... Ягідка мені шепнув, що ви навіть на генерала Ситорчука не звернули уваги. Так мчали до мене, що ледь колеса у міліцейського автомобіля не повідлітали. Кублей — це вам не якийсь там міліцейський генерал... Я розумію, вам кортить швидше про все дізнатися. Але ж ви знаєте, я природжений терорист із садистським ухилом. Я люблю жертву мучити... А потім, кожний ставить перед собою певну мету, капітане... Ну, уявіть, я вам зараз усе розповім, а ви зі своїм темпераментом, про все дізнавшись, викидаєте Кублея на півдорозі до Борисполя...

— Пане Кублею...

— Ну, не викидаєте... Ви ж благородна людина... Просто пересаджуєте на попутку, одягнувши перед тим форму... А мені ж, плебееві, так хочеться потрапити до зали патриціїв! Посидіти в депутатській кімнаті, випити чашечку кави, поглянути на себе у дзеркало, пройтися по пухких килимках... Он депутати з жовто-блакитними значками сидять і гадають: кого ж це сьогодні сам капітан Дубль проводжає до Болгарії?..

Чоловічок маленький на вигляд, миршавий, як ви кажете поза очі, а, видать, велика птиця...

— Ну ви й самокритичний... Але несправедливий...

— У чому ж моя несправедливість?..

— Я на вас "миршавий" кажу не поза очі, а у вічі, Кублею... Але ради Бога, не мучте... Горять же нервові клітини... Повірте, у моїй практиці такої цікавої справи ще ніби й не було...

— Все детально розповім, капітане. Але — у кімнаті українських лордів!

— А якщо не встигнете?

— Я спробую бути лаконічним, як Чехов[2]...

— А якщо нам хтось завадить?..

— Матимете шанс, капітане, провідати приватного сищика Кублея на "Золотих пісках" у Болгарії, побачите Варну, оксамитових дівчат і перезрілих скандинавок похилого віку, які подають себе за цнотливих шведок першого сорту.

— Перезрілих чи похилого?..

— Скандинавок похилого віку, які видають себе за перезрілих старих дів.

Капітан мовчки поклав руку на праве плече сержанта. Ягідка добре пам'ятав цей умовний сигнал: праве плече — натискуй на акселератор, ліве — скинь швидкість...

Подарований приватною американською фірмою німецький "Опель" не примусив себе чекати: рвонув уперед, притиснувся до асфальту лівої крайньої смуги, і дерева обабіч автостради тільки замиготіли...

Кублей повернув свою маленьку голівку до капітана і, неприємно дихнувши йому прямо в обличчя, нагадав:

— Я відлітаю в Болгарію, капітане, а не на небо... Покладіть ще раз руку на плече сержантові. Я не росіянин — і не люблю швидкої їзди...[3] Я тільки пам'ятаю російську поговорку: "Тихіше їдеш — у Болгарії будеш". А ще маю власну: швидше їдеш — на небо піднімешся. Запишіть, капітане, у вашій роботі знадобиться. Повісьте її перед носом Ягідки... Тільки прохання: не забудьте вказати авторство...

Розділ VII

Кімната для депутатів, на щастя, була порожня. Капітан Дубль, якого зустрів сам начальник депутатської кімнати, від коньяку рішуче відмовився, а щодо кави — то, кинувши скося погляд на Кублея, промовчав. Начальник миттю розпорядився:

— Дві кави і пляшку мінеральної!

Кублей і капітан Дубль сіли в куточку під великим фікусом, подалі від сторонніх очей, якщо раптом такі з'являться.

— Розповідайте, будь ласка, — попрохав капітан голосом, який раптом здався йому чужим.

— Це трапилося 8 листопада. Поріг експрес-бюро "Приватний сищик Кублей і комісар Метре" переступив високий юнак з опуклими вилицями... Я лежав, як завжди, у своїй позі...

"Собачій", — вертілося на язика в капітана Дубля, але він, зрозуміло, промовчав.

— ... на рукаві правої руки, — уточнив Кублей, ніби вгадавши думку співрозмовника. — Кросівки, джинсові штани, тепла голуба куртка, замість шарфика на шиї пов'язана піонерським галстуком, по-піжонськи вовняна червона хустинка... Юнак, не питаючи дозволу, сів. Відчувалося, що хвилюється. "Ви сищик Кублей?" — дихнув на мене перегаром. "Я сищик Кублей, а комісар Метре поки що у Франції", — відповів йому. Він на мою репліку не звернув уваги. Тоді я, щоб показати йому, що я таки справжній сищик, кажу: "Шерше ля фам?" Він на мене лупатими очима глянув, лупнув двічі, а вже потім, як дійшло, закивав своєю великою головою. Зняв рукавички, поклав переді мною на стіл, показуючи свої величезні, як у гусака лапи, тобто руки з вузлуватими пальцями. "Я шукаю убивцю моєї матері".

— Не зрозумів, — перебив його Дубль. — Матері, чи...

— Матері, сказав. Я їй запитую його: "Коли ваша мати загинула?" "П'ять років тому, 7 листопада, її знайшли повішеною у себе в кімнаті". Може, вона сама повісилась? "Я не думаю, — відповів він. — Мама любила життя. Дала мені слово, що б у її житті не трапилося, вона поставить мене на ноги... Мені тоді виповнилося 13 років".

— Нічого не зрозумів. Давайте уточнимо: не п'ять, а десять років, і йому тоді було не 13, а 15, — заговорив капітан.

— Хто кому розповідає? — розгнівався Кублей. — І хто кому розповідав: він мені, чи вам?

— Він розповідав це й мені! — гарячкував капітан.

— Вам? Тепер моя черга дивуватися, — стенив плечима Кублей. — Ви ж його тільки розшукуєте. Даєте портрет... Нічого не розумію. Краще ви мене уважно слухайте, капітане, тут щось не те... Я його й питаю: "Ви когось підозрюєте у вбивстві вашої матері?" — "Так! Підозрюю, — відповів він. — Скульптора Ковалевського-Панчука... Петлю, на якій повісилась мама, саме він приніс у наш дім..."

Капітан Дубль затамував подих, а Кублей вів далі:

— "Якщо бути точним, петлю цю приніс у дім я, — сказав відвідувач. — Мені скульптор Ковалевський подарував німецьку вівчарку... У нього не знайшлося повідка і я взяв замість повідка оту злощасну петлю... Петля так і лишилась у нашій квартирі. Напередодні жовтневих свят мама поставила мене перед фактом: що вона збирається виходити заміж... За скульптора Ковалевського... Питала, чи я не буду заперечувати... Я, чесно кажучи, скульптора недолюблював. Трохи по-дитячому навіть ревнував. Мама ж його, здається, кохала по-справжньому. І я дав згоду. Ковалевський мав імпортований автомобіль, дачу-фортецю, моторний човен... Ми часто виїжджали на його човні на Дніпро, ловили на спінінг щук, окунів... Він мене в принципі ніколи не ображав. Одне слово, я погодився... Мама говорила, що 7 листопада відсвяткуємо потрібне свято: весілля, день народження Ковалевського і свято Жовтня. Напередодні мали розписуватись. Мама наполягала на цьому, хоч він казав, що печатка ще нікого не стримувала... Та все ж погодився. Але ні 5, ні 6 листопада він не прийшов... Шостого увечері мама вийшла з дому, її довго не було... Повернулася пізно, напідпитку. Співала,

крутилася перед дзеркалом, а потім дуже плакала... Я її заспокоював, питав, що з нею... Вона відповідала, що я вже дорослий, усе зрозумію. Мовляв, хтось там, письменник Гайдар, чи що, у мої роки вже командував полком... Я тоді ні про що не здогадувався... А вранці 7 листопада я востаннє побачив її... у петлі... І тоді я поклявся знайти маминого вбивцю... Вона залишила записку"... Записки він мені не показав, — поспішно додав Кублей. — Гадаю, збрехав, коли сказав, що вона десь загубилася... Того ж дня я пішов слідами Ковалевського-Панчука. Я приїхав на дачу, несподівано помітив ваш "Опель" і стривожився: щось уже трапилось... Потім на ґанок вийшов син. У санаторії "Лель" мені сказали: "Ковалевський повісився. А он його син". Я обімлів. Це ж треба: 7 листопада покінчив життя самогубством, мабуть, совість заїла. Але чому аж через п'ять років?

— Через десять! — уточнив капітан.

— Через п'ять! — відрубав Кублей.

— То у вас був не син Ковалевського? — спантеличено запитав Дубль.

— Звичайно, не син. Інший. Чимось подібний, але не він. Я й сказав йому наступного дня: "Убивця вашої матері повісився. Оце і все, про що я дізнався за цих три дні. Така ж версія і в капітана Дубля, і в судмедексперта Максима Череватенка..." Він, здається, зрадів... Перепитав, чи це точно. Я йому сказав, що у мене є свої люди в управлінні, що це така ж правда, як мене звати Кублей, а його Вадим...

— Вадим?

— Так, Вадим! — відповів Кублей. — Він мені сердечно подякував і попросив ще про одне: аби я точно перевірів: Ковалевський повісився сам, чи його повісили, бо дуже хоче, щоб убивцю таки розшукали... Ще спитав, скільки винен мені. Я назвав суму... Він запитав, у якій валюті і за яким курсом я хотів би одержати гроші...

— Ви, звичайно, сказали, що за найнижчим курсом і, звичайно, у валюті... — гмукнув Дубль.

— Зрозуміло! Інакше б мені не бачити, капітане, Болгарії...

— У чому ж конкретно полягало його прохання?..

— Я вже сказав: він хоче, щоб я знайшов вбивцю Ковалевського, якщо це можливо... За це він платить потрібну суму від преїскуранту. У доларах. За будь-який результат, але остаточний і достовірний...

Капітан замислився:

— Тепер я щось трохи починаю розуміти...

— Йому абсолютно однаково — це вбивство чи самогубство, аби тільки він знав правду... Ось і все, капітане. Ще запитання будуть?..

— Мені потрібна адреса Вадима... Як його прізвище?

— Іщук. Вадим Іщук, капітане. Адреса: Київ, вулиця Петропавлівська... А втім, ось його візитка, я вам її дарую. Якщо більше нема запитань, то я з вашого дозволу...

Дубль зиркнув на годинник:

— У вас ще море часу...

— Дуже щасливий, що сьогодні я не так швидко вам набрид, — лукаво

примружився Кублей.

— Я вас уперше бачу пристойно одягненим, Кублею, і ви, здається, почали користуватися дезодорантом...

— А ви б мені порадили частіше митися, чи не так?

— Не гнівайтесь, Кублею. Самі ж бачите, я вам хочу тільки добра. Хочу, щоб ви стали кращим хоч у вільній і незалежній... Треба ж вам колись відмитися, ви ж стільки боролися проти її незалежності...

— Не раджу вам дратувати мене, капітане. У мене є й свої якісь міркування. Може, вони не збігаються з вашими, але я мовчу...

— Йосипе Віссаріоновичу, ради Бога...

— Ви, наскільки мені відомо, вважаєте смерть скульптора самогубством. Так?

— Припустимо, але звідки у вас така інформація, Кублею?

— Коли людина несподівано стає багатшою... Я не кажу — багатіє, просто стає багатшою. Так ось, вона може дозволити собі розширення своєї мережі... У мене ж досвід. Невже ви гадаєте, я не можу дозволити собі маленької розкоші мати хоча б одного свого агента у вашій конторі?..

— Ви його завербували, Кублею?..

— Ні, ми працюємо з ним за контрактом. Гадаю, це не зашкодить ні вам, ні мені. Адже, сподіваюся, ви переконалися, що ми служимо одній і тій же справі?

— Ваші припущення, Кублею?..

— Після потрібної ставки Іщука у мене закралася думка, якась така туманна думка... Але після вашого оголошення по телевізору, після того, як я побачив портрет того, кого ви підозрюєте в убивстві, я подумав: Іщук — убивця...

— Чому ж ви досі мовчали?

— Я до оголошення по телевізору не думав, що у вас раптом поміняються погляди на одну і ту ж справу. Тепер самогубство ви розглядаєте, як убивство. Після того, як я дізнався про це, мої сумніви розвіялися: Вадим Іщук повісив Ковалевського... Тепер я впевнений у цьому!

— Через п'ять років?

— Так, через п'ять... Він мене попросив розшукати убивцю матері — я убивцю розшукав...

— Хвилинку, Кублею... У вашій гіпотезі дещо не сходиться...

— Що саме?

— Ви знайшли убивцю мертвим дев'ятого листопада, так?

— Так.

— Убивця ж прийшов до вас із заявою і проханням восьмого, тобто уже після смерті Ковалевського! — майже вигукнув Кубль.

— Чорт забирай! — лайнувся Кублей. — Справді, не все сходиться. І все-таки, що ж звідси випливає?..

— А звідси випливає одне, Йосипе Віссаріоновичу: убивця розшукує сам себе...

— Убивця розшукує убивцю?! — витріщився Кублей.

— Так, Кублею...

— Це щось нове... Принаймні у моїй практиці... Для чого це йому?

— Для певності! Адже ви самі казали, він готовий заплатити потрібну ціну за достовірність фактів. Він хоче знати правду. А правда його полягає в одному: йому потрібно знати, підозрюють його в убивстві чи ні... Якщо справа припиняється — йому назавжди гарантовано спокій. Він за свій спокій вам платить потрібну ціну.

Якщо ж ви іще подвоїте ціну, то він усе одно погодиться, аби тільки мати певність. Він хоче, аби ми з вами розглядали цю смерть саме як самогубство. Ось його мета...

— Бо в іншому випадку? — не зрозумів Кублей.

— В іншому випадку — він рватиме, як ви висловлюєтесь, кігті... Скажіть, Вадим перед вашим від'їздом не телефонував? Ви з ним після того, як одержали гонорар, не зустрічались?

— Він мені вчора дзвонив, — признався Кублей.

— Звідки?!

— Сказав, що з дому... Але це у мене одразу викликало підозру: мені здалося, що телефон міжміський...

— Що він сказав? Чим цікавився? — нетерпеливився капітан Дубль.

— Він повідомив, що бачив по телевізору фоторобот убивці Ковалевського.

— Не додав, що портрет убивці дещо схожий на нього?

— Він цього не уточнював. Чекав, очевидно, що це скажу я... Запитав тільки: "Так що, самогубство — уже не самогубство? А як же ваш платний агент, ваші достовірні факти?.." Я відповів йому, що для мене це така ж сама несподіванка, як і для нього, і що він не має ніякого права розмовляти зі мною таким тоном, я за хамство не одержував авансу... Ішук вибачився й сказав, що готовий, як ви й передбачали, капітане, ще раз подвоїти ціну, але тільки за точну інформацію. Я спитав, як з ним зв'язатися, на що він відповів: "Ніяк. Телефонуватиму сам. Прошу тримати мене в курсі усіх подій, я маю знати усе. Я маю знати, хто убив убивцю моєї матері... Ви мене зрозуміли?... Вважайте, контракт продовжено... Незабаром вам вручать ще один аванс". І поклав трубку...

— І ви після цього ідете, Кублею, у відпустку?..

— Я вже сім років не відпочивав... Вам це число про щось говорить чи ні?

— Тільки те, що це — щасливе число... Я просив би вас, Кублею, відмінити відпустку...

— Я це зроблю лише за однієї умови, капітане...

— Я до ваших послуг!

— Якщо ви сьогодні спробуєте відмінити рейс до Варни. — Він рішуче підвівся, потиснув капітанові руку й додав: — Побажайте мені гарної погоди, трохи теплого моря і гарячих обіймів болгарських дівчат...

Капітан Дубль дивився на мокрі сліди від великих черевиків, що залишив після себе Кублей. Він, як завжди, вступав у калюжі і, як завжди, лаявся. Капітан Дубль дивився на сухий асфальт і думав: "Мокрі сліди від великих черевиків маленької людини на

сухому асфальті..."

Розділ VIII

Катерина Дашкевич належала до старовинного українського аристократичного роду. Вродлива жінка строгих правил і міцних консервативних поглядів, вона викликала до себе повагу і нагадувала певний психологічний релікт, якого не вдалося зруйнувати навіть радянській владі. М'які, вишукані манери, літературна вимова, незвичайні звороти — все це витворювало імідж української інтелігентки, котра дивом збереглася на острівному регіоні Хрещатика. Образ доповнювала класична українська зачіска (принаймні саме так чомусь думав капітан Дубль): коса заплетена, закручена тугим вузлом на потилиці, та ще й пришпилена золатою шпилькою з блакитним відливом аквамарина. Накинута на округлі плечі типово українська хустка надавала їй якоїсь особливої привабливості і, здається, впевненості. У неї все було мініатюрним: пальчики рук, самі руки, невеличке обличчя, до речі, дуже моложаве, живі зеленаві очиці, рівний, акуратно відточений носик над маленькими округлими устами...

Капітан Дубль чомусь зосередив свій погляд на її маленькому ротикові й подумав, що вона усе їсть тільки чайною ложечкою. Незважаючи на свій середній зріст, вона мала досить міцну статуру, надзвичайно звабливу. Такі жінки, як Катерина Дашкевич, чомусь був певний капітан Дубль, ніколи не старіють і до останніх днів подобаються чоловікам. Не полишала його й та думка, що він її десь стрічав раніше: бачив на сцені чи в кіно, а, може, на голубому екрані телевізора. Такі жінки сходять зі сторінок хрестоматій і поселяються саме в таких, зі смаком умебльованих квартирах. Старовинні меблі в стилі ампір, мабуть, розмінювали свою третю сотню. Принаймні, високе дзеркало місцями вже полущилося, сервант, секретер і незвичайної конфігурації стіл також були добряче облуплені. Про неабиякий смак господині свідчили й кілька оригінальних картин Самокиша, Васильківського та Дерегуса. На підвіконні — традиційні калачики, гіацінти, а в кутку біля вікна — лапатий фікус...

Капітан Дубль спершу навіть розгубився, не знав, з чого й розпочати розмову. Знічев'я поглянув на стінку з книгами, на фотографії, портрети. Обкладинкою до відвідувача, можливо, дещо й нав'язливо, стояло кілька дореволюційних книжок, серед яких виділялись фоліанти А. Модзолевського "Малоросійська аристократія". Капітан наблизився до стелажа:

— Дозвольте подивитися?

— Прошу вас. — Дашкевич розсунула скло і подала грубенький фоліант у м'якій обкладинці.

— Соромно признатися, але я вперше бачу і вперше чую про цю книгу. Ніколи не знав, що у природі існує таке видання — "Малоросійська аристократія", та ще й чотири томи!

— Нічого дивного, пане капітане. Адже нас, українців, завжди зображували гречкосіями... А те, що у нас багатий аристократичний рід, свідомо замовчувалося, або все краще, найрозумніше відносилось до російської аристократії. Нашу літературу,

особливо такі книжки, одну з яких ви тримаєте в руках, тільки приймали букіністи, але її вже ніколи звідти не повертали до народу. Такі книжки просто знищувались...

— Ваш рід, пані Катерино, тут зазначений?

— Так, так! Це вас цікавить?

— Звичайно. Адже це для мене відкриття...

— Але, наскільки я зрозуміла, ви до мене завітали зовсім не за цим?

— Так, пані Катерино, — знітився капітан.

— Вас, очевидячки, цікавить, як, коли і за яких обставин я познайомилася з нині вже покійним Ковалевським-Панчуком? — холодно примружилася Дашкевич.

— Саме так, пані Катерино... — чомусь зітхнув Дубль.

— Що ж, сідайте, будь ласка. Краще ось сюди. Гадаю, у цьому кріслі вам буде зручніше. Та й мені хочеться бачити ваше обличчя. Я не люблю, коли зі мною лукавлять...

— Ви в цьому підозрюєте й мене? — здивувався капітан.

— Я в цьому ще не переконалась. Та й не це головне у нашій розмові, бесіді, допиті... чи як там ще назвати цей малоприємний для мене діалог...

— Пробачте, пані Катерино, але, знаєте, служба...

— Дякую вам за інтелігентність. Але полиште свої вибачення. Я не настільки вбита горем, як вам може здатися, я просто розчарована...

— Розчаровані? Але чим?

— Поеднанням благородної зовнішності й внутрішньої підлості... Я, знаєте, вихована на певній гармонії душі і тіла, мені здавалося, що кожне вродливе обличчя віддзеркалює прекрасну душу. Я помилилась... Ковалевський, при всій своїй вроді, належав до розбещених — духовно і морально — людей. Про це я могла й раніше здогадатись... Але, на свій сором, не знала його творчості. Ви ж знаєте, яке гіпертрофоване самолюбство в людей мистецтва?.. Їхнє марнославство часто-густо не знає міри... Я довго не хотіла торкатися його ахіллесової п'яти. Пізніше, власне, саме того дня, коли він накинув собі зашморг на шию, я дізналася від Панчукових колег, що знято його останній пам'ятник "вождю пролетарської революції", і цього мені було досить, аби скласти повну уяву про небіжчика... Я щаслива, що він пішов із життя. Вам це здається жорстоким? Але, як на мене, це справедливо! — Вона жестом зупинила капітана, котрий хотів був укинути бодай слово, й заметушилася: — Даруйте, ви ж, мабуть, голодні... Якщо не заперечуєте, я пригощу вас чаєм. Нашим чаєм! З травами, з медом, з варенням, з тістечками...

— Мені б не хотілося вас затруднювати, але... — Капітан раптом відчув, що червоніє й нічого не може вдіяти з собою.

Катерина Дашкевич буквально гіпнотизувала його, приковувала до крісла, всі приготовлені заздалегідь фрази й запитання геть повилітали з голови. Він начебто потрапив в інший, досі не бачений світ. Усе його єство, зачерствіле в міліцейських буднях, сколихнулося, обличчя пашіло вогнем. "Невже мені подобається оця жінка? Якщо я коли-небудь одружусь..." Він не встиг домислити, що ж буде, коли нарешті

одружитися, бо шпарко підхопився назустріч Катерині Дашкевич, котра, накривши сервіровочний візок, уже котила його поперед себе з кухні у світлицю.

— Дозвольте вам допомогти...

— Широ дякую. У мене все завжди наготові... Я жінка, знаєте, самотня... Чоловік мій, історик, давно помер. Перенапруження, знаєте, серце, інфаркт... І ось уже десятий рік я вдова... Люблю випікати, знаєте, тістечка. З горіхами... — Вона говорила тихо, лагідно, але владно, й тим часом спритно розставляла яскраво-зеленого кольору розеточки з медом, варенням, з лущеними горішками. — Ви любите горіхи?..

— Дуже! — по-дитячому вихопилося в капітана.

— Я чомусь так і подумала. Мама моя казала: ти, доню, людей по очах читаєш...

— А воно так і є...

— Ні, не подумайте, я не екстрасенс, хоч це тепер у моді... Я за професією педагог. Але педагогіку давно залишила. Моя драма в тому, що я не можу бути нещирою. Ви знаєте, ця суто українська риса характеру нас, українців, і погубила. Щирість, довірливість — наша трагедія. Ми можемо цим пишатися, але ж від цього завжди й страждали. Тепер нема ні щирості, ні довірливості, залишилися тільки страждання... А нам сьогодні потрібно лише одне — терпіння. Україна має піднятися з руїн. І встати над цими руїнами на весь світ. Погубити нас сьогодні може тільки два фактори: зовнішній і внутрішній. Зовнішній — це наш північний сусіда-завойовник. Внутрішній — наші національні чвари, амбітність, отаманство... — Вона розлила чай по чашках, посміхнулась: — Даруйте... Це в мене від покійного чоловіка. І трішки — від колишнього педагога... Ви любите міцний чай?

— Який наллете...

— Не треба соромитися. Ви гарна людина, пане капітан, у вас славна душа. Я люблю розгадувати людей. Гадаєте, я випадково посадила вас на світлі? Люблю дивитися у вічі, вивчати їх... Дивно, така у вас служба — і стільки нерозтраченої доброти...

— Ви перебільшуєте, — ще більше почервонів Дубль.

— Не доведи Господи, аби ви подумали, що я з вами фліртую... Я кажу те, що думаю. Звісно, можу помилятися, але не можу лицемірити... Втім, ви прийшли не за цим... Ви ж мені маєте щось сказати, чи не так? До того ж, не вельми приємне...

— Чому ви так гадаєте? — розгубився капітан.

— Я відчуваю. А ви чомусь не наважуєтесь... Беріть, будь ласка, мед, горішки, варення... Моє улюблене — з вишень. Ще одна наша національна страва. Дивні ми люди — українці... Скільки нас убивали, знищували, руйнували, а ми відроджувалися з попелища — і знову за своє: за свої звичаї, традиції, символи... Хоча, власне, в цьому наша невмирущість!

Катерина Дашкевич граціозно присіла на край крісла, закинула мініатюрну ніжку на ніжку, сліпучо зблиснувши округлими знадливими колінцями, взяла в руки чашку, ледь торкнулася золотого обідочка рожевими губками. Потім звела на капітана розуміючий погляд і швидше констатувала, аніж запитала:

— Ви обожнюєте жінок...

Капітан зовсім розгубився, запалав обличчям, немов міліцейський погон.

— Не треба цього робити, — по-материнськи порадила пані Катерина. — Вам буде важко, ви довго не зможете одружитися... Ви ж не одружений, правда?

— Не одружений, пані Катерино... — жалібно зізнався Дубль.

— Не обожнюйте жінок. Принаймні не до такої міри... Безумовно, жінка — це особливий світ, значно тонший організм, але... не гіперболізуйте. Можете це робити тільки тоді, коли одружитесь. Малюйте її в своїй уяві, тоді ваше кохання постійно підігріватиметься на полум'ї вашої фантазії...

— Дякую за дружні поради... — бовкнув геть зніяковілий Дубль.

— Дружні поради й настанови — то прерогатива старих занудних дружин. А я... Оця моя балакучість — перша ознака наближення до переправи Харона... Пийте, пийте чай. І не намагайтесь переконати мене в протилежному, бо я сприйму це за нещирість... Не розчаровуйте мене, не кажіть, що я ще зовсім молода чи юна...

— Що ви, я не хотів...

— Ви хотіли, пане капітан, повідомити мені щось дуже неприємне?

— Так. Але не тільки.

— Я розумію. Ви хочете, щоб я розповіла вам про людину, яку знала в останні дні її життя?

— Як ви з ним познайомилися? — нарешті видобув капітан із геть захмелілої голови заготовлене запитання.

— Це дещо смішна історія, мені й самій соромно її згадувати... У мене є знайома письменниця... Я не дуже люблю це коло знайомств, просто мені цікаво з такими людьми. Прикро тільки, що серед них дуже мало справжніх українських інтелігентів... Та й де тим інтелігентам узятися?.. Адже всі вони — вихідці з простих селянських родин... Їх рятує хіба що вроджена інтелігентність народу від землі: сором'язливість, чесність, цнота... Це надає їм певного ореолу аристократичності, але, на жаль, при розподілі найменших благ їх тут же видає з головою дріб'язковість, лайливість, нестримність... Даруйте мені такі довгі відступи... Так ось, моя добра знайома — назовемо її письменницею Ен... Сподіваюсь, ви її до справи не пришите?

— Поки що такої потреби нема, — поважно сказав капітан Дубль і одразу ж спохопився: — Гадаю, що нема...

— Як тільки з'явиться, я назву її ім'я... Вона мені сказала, що один знайомий художник працює над картиною "Сучасники". У ній він змальовує групу видатних письменників нашого часу. Щоправда, не могла сказати, як це він визначав: за посадами, чи за талантом. Поміж них і дві жінки. Одна з них — поетеса, дуже схожа на мене, ото ж, мовляв, є потреба попозувати. А заодно... Не приховую від вас, ми обидві — удовиці. А заодно, каже, я познайомлю тебе з гарним художником і гарною людиною. Досі парубкує... Щирий українець, хотів би познайомитися з милою українкою... Як у газетному оголошенні... Я й пішла... Людина він і справді добра, вихована. Але мені чомусь здалося, що йому подобаються жінки трохи іншого плану. Він не дуже й звертав

на мене увагу... Але жінка є жінка, це таки зачепило мене за живе. Подруга й каже мені: "Ти зовсім не сучасна жінка. Він же пише картини про сучасників. А твоя коса, хустка, обереги, національна спідничка, кофтина — то все атрибути минушини. Одягла б джинси, джинсову куртку, взяла б цигарку в зуби..." Я з усього того широко посміялася: коса — і джинси, коса — і цигарка в зубах... Нонсенс! Але чого в нашому житті не трапляється... Вам ще долити? Ви зовсім не п'єте...

— Я вас уважно слухаю.

— Ви не повірите... Я й сама досі не вірю... Якось на день його ангела ми трохи випили... Я, ніби хто мене смикнув за руку, потяглася до цигарки і — вперше у своєму житті — запалила. Відчувала всю штучність ситуації, власну незграбність, хоч подруга потім казала мені: ти так класично курила, що скульптор, який завітав на цю вечірку, не спускав з тебе очей... Отой скульптор, гість художника, і звався Ковалевським-Панчуком. Він мені не сподобався, але було в ньому щось таке... Як вам сказати... Щось особливе в очах. Чи то смуток, чи то зажура, чи то вічна трагедія і незахищеність душі... Я просто пожаліла його. Ми познайомилися... Кілька разів сходили до театру, в оперу, бували на літературних вечорах, ювілеях, на прем'єрах кінофільмів. Одного разу він з жалем мені сказав: "Чому я вас не зустрів раніше?" Це тоді я дізналася, що й він вдівець... У цьому вже була певна спільність, бо не любив він театру, надто опери, не кохався в кіно... Просто ходив зі мною, бо треба було кудись ходити... Багато в ньому було дитячого. Складалося враження, що він збирається прожити ще не одне століття: стільки планів, стільки прожектів, ідей, задумів... З ним таки цікаво було, оригінальний він чоловік. Саме це, видно, й вабило мене до нього... Бувала я в нього і на дачі. Там він поводився якось насторожено, ніби боявся когось...

— На квартирі ви у нього також бували? — діловито уточнив Дубль.

— Ніколи. Я чомусь соромилася сина. Син у нього такий серйозний — критичний, допитливий, розумний. Але дещо запальний і впертий. Це йому шкодить...

— Де ви познайомилися із сином?

— На дачі.

— Він до вас ставився з симпатією, антипатією, неприязню, з ненавистю? Він не хотів, щоб ви одружувалися? Чи ревнував? — висипав капітан оберемок заготовлених запитань.

— Гадаю, ставився до мене із симпатією... Мені навіть здавалося, що я йому подобалася... У гарному розумінні цього слова...

— Як би син поставився до вашого одруження? Батька він любив чи ставився байдуже? Ваші міркування?

— Гадаю, безболісно. Мені здавалося, він навіть хотів, аби ми одружилися. Я ніколи не набридала йому... Ми часто з ним розмовляли, знаходили спільні теми. Був досить відвертий, багато в чому поділяв мої погляди, здається, поважав мене... Хоча... Іноді мені здавалося, ніби він щось приховує... Отак, знаєте, наче поривається щось сказати, або чимось поділитися зі мною, але не наважується. Особливо коли ми залишалися наодинці... — Вона раптом лукаво усміхнулася. — Ну, от як ви зараз... Я вгадала?

Вгадала чи ні?

Капітан знову знітився під її пожадливым поглядом, втопив очі у чашку з чаєм.

— Що вас тривожить, капітане? Я ще не зустрічала такої делікатності у ваших працівників...

— А вам часто доводилося з ними зустрічатися? — насторожено підвів очі від чашки капітан.

— Якщо не мати на увазі вас, то, на щастя, даруйте, що так кажу, не дуже часто... Переважно на мітингах перед референдумом та під час арешту депутата Степана Хмари. Траплялися різні: добрі, співчуваючі, навіть приховані патріоти, але були й не вельми виховані, навіть грубі... Залишки тоталітаризму...

— Ми знову відхилились, — сухо нагадав їй Дубль.

— Пробачте... Я вас слухаю. Яке у вас запитання?

— Ви ночували у нього на дачі?

— Ви хотіли запитати, чи я з ним спала? Чи не так?

— Так, — червоніючи, вичавив із себе Дубль.

— Я відповім, — посерйознішала Катерина Дашкевич. — Тільки, певне, розчарую вас, як і його... Я з ним не спала. Я педагог-психолог, для мене ліжко — лакмусовий папірець. Ще з шкільної парти відомо: хлопець, який по-справжньому закоханий у дівчину, в ліжко чи під кущ кохану не потягне. Для повного щастя йому досить бути з нею поруч... Взятись за руки, обійняти, несміливо поцілувати... Я не сучасна, так?

— У Ковалевського-Панчука, як показали аналізи, був... СНІД, — раптом повідомив капітан Дубль, пильно дивлячись на Катерину Дашкевич.

— У нього була жінка? — спокійно уточнила вона, ніяк не реагуючи на несподіване повідомлення.

— Нам важко сказати, чи була тоді, коли стрічалися ви... Але до цього він зустрічався з багатьма... Хоч, можливо, саме в цей час обіцяв вам руку і серце...

— Так, обіцяв. У досить оригінальний спосіб... Я ж вам уже казала, він належав до романтиків... Уявіть собі, хотів мене собі подарувати на свій день народження. Він народився 7 листопада. Але, як бачите, на свій день народження подарував собі смерть... Отже, він покінчив з життям через СНІД? Так я зрозуміла?

— Нам поки що важко на це відповісти... П'ять років тому, також напередодні 7 листопада, він запропонував руку і серце іншій жінці. Тоді повісилась вона...

— Я не вірю своїм...

— Але це так! — з притиском наголосив капітан.

— Я постійно відчувала його нещирість... Він належав до безвольних істот, людина без характеру...

— Вам варто було б перевіритися... — обережно натякнув Дубль.

— Ви сумніваєтесь у моїй добропорядності, пане капітан? — ображено заговорила Катерина Дашкевич.

— Ні. Але, як кажуть у народі, обережного й Бог береже... У нас, щоправда, є й інша, ще неперевірена версія: чи йому перед смертю або одразу ж по смерті не ввели

бацили СНІДу...

— Але для чого?!

— Щоб збити нас із правильного шляху, нав'язати версію... Людина, яка збирається одружитися з коханою жінкою, раптом дізнається, що у неї СНІД... Що вона чинить з розпачу? А, звісно, накидає на шию зашморг...

— Боже! — сплеснула мініатюрними долоньками Катерина Дашкевич.

— Є й ще одне припущення... досі не перевірене і не підтверджене медициною: чи може мікроб СНІДу жити в організмі упродовж п'яти років?.. Якщо так, то Панчук міг отримати цей подарунок від попередньої жінки, з якою збирався одружитися так само, як і... Але та жінка напередодні одруження про всяк випадок перевірилась. І що ж? Вона накладає на себе руки...

— Я вам дуже вдячна, пане капітан! — Дашкевич підвелась. Блідість надала їй обличчю ще більшої привабливості, й Дубль тоскно подумав: "Я хотів би мати саме таку дружину..." Катерина Дашкевич подала йому руку. Він легенько потиснув її мініатюрні пальчики, ніби боявся зламати чи пошкодити, а жінка по-своєму розцінила той обережний потиск...

Розділ IX

Будинок на Петропавлівській капітан Дубль знайшов одразу: він стояв самотнім на невеличкому пагорбі. Типовий київський будинок приватників, збудований ще до війни, під чорною бляхою, з облупленими стінами, з дерев'яними віконницями, які останнім часом чи то через лінощі господарів, чи через пізніше вмонтовані ґрати уже не зачинялися.

З тихого вечірнього неба сіявся лагідний сніжок і танув на мокрому асфальті, розпливаючись темними калюжками, у яких тьмяно мерехтіли вогники від поодиноких вуличних ліхтарів. Із сусіднього будинку, що стояв оддалік, у темінь тихо лилася журлива музика, налаштовуючи капітана Дубля на меланхолійний лад. Йому кортіло заглянути у вікно розшукованої хати прямо з автомобіля, але дім стояв на узвишші, до того ж на високому підмурівку. Так завжди оберігали оселі, з одного боку, від вологи чи повені, а з другого — від цікавих парубків, що люблять заглядати у вікна, особливо коли там є дівчата на виданні...

З чотирьох вікон, що виходили на вулицю, в будиночку світилося тільки одне. Капітан попрохав "провітритися" сержанта Ягідку, і той, спинаючись навшпиньки, намагався заглянути до середини. На вулиці — жодної душі. Тільки на переповнених ящиках зі сміттям мовчки порпалися трое котів.

— Ну що? — нетерпляче поцікавився Дубль, коли сержант Ягідка повернувся.

— У кімнаті якась баба Яга дивиться телевізор. Ніс гачком, волосся стручком. Худа, видно, злюща й самотня... Що накажете робити?

— Вона ж не відкриє. Побойться, зчинить ґвалт, або скаже, щоб прийшли завтра... якщо наш об'єкт уже вклався спати.

— Як накажете, — знизав плечима сержант. — Може, я спочатку сам спробую...

— Ви краще спробуйте знайти дільничного, або в крайньому випадку — двірничку. А я візьму будинок під пильне око...

— Слухаюсь, пане капітан!

— Давайте, Сидоровичу, без "пана" й "капітана". Не лякайте серед ночі гусей. Гуси дуже чутливі...

— Слухаюсь...

— Отак краще... Он йдіть до того ґаночку, де класику слухають — Бетховена там чи Баха, і поцікавтесь, де кімната дільничного. Ще рано, має чергувати. Саме настає ніч — початок активного подружнього життя: сварки, бійки, зведення рахунків, випуск пари і неприязні на своїх ближніх...

Сержант, зсутулившись, побрів у засніжену ніч...

Сонний дільничний, товстий і важкий внаслідок слабкої життєвої активності, навіть не приховував свого невдоволення тим, що його так пізно потурбували. Він якраз сів грати в карти, збирався повісити приятелям "генеральські погони", а тут на тобі... На позивні рації не відповідав. Десять украла авто, залізли в чужу квартиру, когось підрізали, а дільничний лиш коментував перед картярами тривожні сигнали: "А чому я маю підставляти голову? Немає молодших, чи що?" Капітан Дубль не терпів цей тип людей, які, не соромлячись, носили національну форму української міліції.

— Спали, лейтенанте?..

— Грав у дурня! — відповів за нього сержант Ягідка, прагнучи цим підкреслити перед дільничним свою міністерську зверхність: мовляв, не забувай, хто тут дільничний, а хто — з центру...

— Капітан Дубль! — офіційно відрекомендувався капітан. — Нас цікавить ось цей будиночок.

— Аскольдова могила? — озирнувся на темні вікна лейтенант.

— Що значить "Аскольдова могила"? — отетерів Дубль.

— Так по-вуличному прозвали Аскольда Іщука... Скритний він хлопець, відлюдкуватий... Ні з ким не дружить, ні з ким нічим не ділиться... Йому можна довіряти свої таємниці, секрети. Кожний з нашої вулиці скаже: Аскольд — могила. Так і будинок прозвали: "Аскольдова могила".

— Тепер у Києві, виходить, дві Аскольдові могили? — гмукнув капітан.

— Виходить, що так, — підтвердив лейтенант. — Це з ним трапилося після смерті матері...

— А мати давно померла? — капітан удав, що нічого не знає.

— Та років п'ять тому.

— У вас феноменальна пам'ять, лейтенанте!

— А що ж тут запам'ятовувати — тут кожний дорослий житель пам'ятає... Може, не рік, але число — так це точно: 7 листопада мати Аскольдова повісилася... Одні кажуть, що сама, інші подекують, що її повісив коханець. На СНІД вона була хвора, від нього вхопила... У цьому вся й загадка. Одні стверджують, що сама, інші — що коханець за інфекцію відплатив... А що там насправді — ніхто не знає. Наші справу закрили,

прокуратура не наполягала... Гарна була жіночка, красуня! Її у нас називали "міс Поділ"...

— Чому "міс Поділ"? Поділ часто піднімала чи це регіональна назва? — скаламбурих Дубль.

— До зустрічі зі скульптором було те й друге. Попередній коханець її обдурив: обіцяв одружитися, але, замість печатки в паспорті, залишив їй одну кімнатку в цьому домі та плід у її череві, що таки зіпсував її привабливу статуру, — вульгарно реготнув лейтенант.

— Господарку будинку ви добре знаєте?..

— Ще б пак, хто ж не знає Белу Мойсеївну Вакслер? Пережила Бабин яр і німецьку окупацію. Зовні вона мало схожа на єврейку. Наші не видали, а німці не розстріляли...

— А вона вас також добре знає?

— І вона мене знає...

— Двері вам відчинить увечері?

— А чому ж ні? — здивувався лейтенант.

Бела Мойсеївна, яку сержант Ягідка змалював як бабу Ягу, не мала нічого спільного з казковим персонажем. Якщо дивитися на неї у профіль, ніс таки й справді гачкуватий, але анфас — досить миловидне, трохи іронічне обличчя жінки похилого віку, у якому вгадувалися риси колишньої привабливості.

— Іване! — сказала вона дільничному, стоячи на освітленому порозі. — Мене одразу бере за живе інтерес... Як це ти сьогодні не граєш у карти, що тебе привело до Бели Мойсеївни на старості її літ? Мене шибеники ціле літо постачали сусідськими вазонами, у тому числі й з твоїм фікусом, але ти не прийшов. У тебе ж за картами ніколи нема часу! А фікус розцвів. У тебе він усох — а в мене розцвів...

— Бело Мойсеївно, запитання тут буде задавати капітан Дубль!

— Капітан Дубль? Що може бути у капітана Дубля до Бели Мойсеївни? Капітан Дубль молодий і вродливий. Чи можете ви це саме сказати про Белу Мойсеївну і пояснити їй, що є в капітана Дубля і Бели Мойсеївни спільного?

— Мене, наприклад, — посміхнувся капітан Дубль, зачиняючи за собою двері, — цікавить, чи вдома зараз Аскольд Іщук?

— Запитання на запитання: чи в такому віці бувають юнаки вдома, коли по Києву ходить стільки самотніх дівчат і молодниць?

— Отже, його вдома нема?

— Хіба я не зовсім ясно висловила? — Бела Мойсеївна присіла і показала пальцем на стільці непроханим нічним гостям. — Чи вам потрібні особливі запрошення?

— Скажіть, ви давно живете у цьому будинку разом з Аскольдом Іщуком?

— Якщо я вам скажу, що я живу з дня його народження — не будинку, а Аскольда Іщука, — ви мені повірите?

— Хто його батько?

— Я б хотіла запитати вас: а хто його батько? Чи на це можна відповісти, коли уже п'ять років, як у могилі мати?

— Які у вас стосунки з Аскольдом?

— А які можуть бути стосунки між майже онуком та його майже бабусею? Якщо я вам скажу, що теплі, ви засумніваєтесь?

— Аскольд єврей?

— Вас що — це шокує?

— Ні, я просто хочу знати.

— Це потрібно для слідства чи для анкети?

— Для слідства. Він єврей?..

— Якщо його мама українка лежала дуже близько біля знайомого молодого єврея, він єврей чи українець?

— Бело Мойсеївно, батько Аскольда — ваш син, чи просто родич?

— Якщо ви питаєте, чи мій син — родич Бели Мойсеївни, то ви мені скажіть, хто ж у такому випадку не родич?

— Ваш син — чоловік покійної Ірини Іщук?

— Я сама це хотіла б запитати у вас. Якщо мій син каже: "Мамо, ти їй віриш, що я батько її сина?" Що каже мати-єврейка? Вона каже: ні! А ви б сказали по-іншому, будучи євреєм? А потім, ви мені скажіть: коли усі до одного євреї братимуть в дружини українок, хто виїжджатиме в Ізраїль?! І хто тоді одружуватиметься з єврейками? Ясір Арфат і його сини? Я вас питаю, капітане!

— І коли ж ваш син виїхав до Ізраїлю?

— Ви думаєте, що він виїхав до Ізраїлю?.. Він таки да, виїхав до Ізраїлю, але тільки для того, щоб потрапити до Америки... Ви мене зрозуміли, капітане? Він мені сказав: "Мамо, я тебе візьму..." Він візьме маму... Дав би мені Бог! Ви запитайте маму, чи мама туди хоче їхати після того, як пережила Бабин яр? У такому віці в Америку? Я вас перепрошую, капітане. Ви у це вірите?

— Скільки тепер вашому синові років?

— А скільки, капітане, вам?

— Сорок п'ять!

— Якщо я скажу, що ви ровесники з моїм Ізею, по-вашому Ігорем, ви мені повірите?

— Чи підтримуєте ви зв'язки із сином?

— Чи я підтримую зв'язки із сином? А ви підтримуєте зв'язки з Німеччиною, Америкою? Хто вам надсилає гуманітарну допомогу? Америка. А хто мені? Також Америка. Жмеринка не присилає... Чи вам, може, присилає Жмеринка і Козятин? — Бела Мойсеївна лукаво схилила голову до лівого плеча, пронизуючи капітана чіпким поглядом.

— Чи знає ваш син, що Аскольд Іщук — його син?

— Капітане... Вас можна так називати?

— Ви ж уже називаєте...

— То я вас питаю: який батько, котрий по молодості літ ускочив у гречку, а по старості одружився на мультимільйонерці, навіть якщо вона бездітна, признається, що в нього є позашлюбна дитина?

— Але ви про це знаєте?

— Ви бачите мої очі? Я також ними бачу, Аскольд Іщук — велика копія мого маленького сина. Ви в це повірите?

— Скажіть, що трапилося 7 листопада?

— Як я скажу, що трапилася велика революція і пролила велику людську кров? Що ви мені на це скажете?

— Я маю на увазі 7 листопада рівно п'ять років тому, коли померла ваша невістка, чи хто вона вам...

— А хіба, ви уже не відповіли на своє запитання? Тільки ви хотіли сказати не "померла", а повісилася. Чи ви вважаєте, що її повісили? Якщо я вам скажу, що її ніхто не вішав, ви мені повірите? Що вона сама залізла в петлю, яку звідкись приніс Аскольд, ви також не повірите?..

— На чому базується ваше припущення, що громадянка Іщук сама повісилася?

— Я хотіла б у вас запитати: ви у привиди вірите? Чи у ці... як їх... НЛО?

— Не вірю, — похитав головою капітан, трохи стомлений від характерного торохтіння господині.

— Чому ж ви думаєте, що в них маю вірити я, Бела Мойсеївна? Ви мені тоді дайте відповідь на таке запитання: коли заґратовані вікна, коли з вечора до ранку Бела Мойсеївна нікуди не виходила, то хто ж повісив уночі маму мого онука? Я? Чи Аскольд? Чи, може, домовик з Петропавлівської вулиці?

— Які причини самогубства? Ваша думка? Ваші припущення?

— Ви мене питаєте, які припущення? Якщо вас, чоловіка, зраджує на очах жінка... Що ви робите? Б'єте її, б'єте пику залицяльнику. А якщо жінка, яка збирається завтра вийти заміж, у цікавому положенні, удруге з животом і вдруге обдурена — що робить вона? Вона думає тієї хвилини про дитину? Вона думає про стареньку, хоч не матір, а все-таки родичку? Скажіть, вона думає про це?

— Вона що — була вагітна?! — аж підскочив капітан. — Ви мене потрясли...

— Я потрясла вас? А вона не потрясла усю Петропавлівську? Іване, — повернулася вона до дільничного. — Ти вже спиш? Ти тоді вже працював чи ще рогаткою вибивав Белі Мойсеївні вікна?

— Я тоді ще не працював, — буркнув дільничний.

Дубль зупинив його нетерплячим жестом і знову звернувся до господині:

— Скажіть, як пізно Аскольд повертається додому?

— Якщо я вам скажу, що Аскольд уже не повернеться, ви мені повірите?

— Не повернеться? Чому ви так думаєте?

— Я не думаю, я знаю. Я хочу вас запитати: чи може повернутися той, хто уже не думає сюди повертатися?

— А що, Аскольд кудись виїхав? І далеко?

— Якщо я вас запитаю, скільки кілометрів з Києва до Бердичева, ви мені приблизно скажете. А якщо я вас запитаю, скільки кілометрів з Києва до Америки, ви мені також скажете?

— Ви хочете сказати, що Аскольд Іщук виїхав до Сполучених Штатів Америки? — ахнув Дубль. — І коли — вчора, сьогодні?

— Я б хотіла у свою чергу поцікавитися, — знов схилила голову набік Бела Мойсеївна, — коли ви заходили до мене, то хіба на моїх дверях висіла табличка "Бюро довідок"? Може, Іван повісив, поки шукали четвертого дурня? Так ні, не повісив. Ось я й питаю: невже ви думаєте, що Бела Мойсеївна — бюро довідок і все може знати?..

— Він виїхав назавжди?

— А хто тепер бере квиток туди й назад? Нормальні люди беруть тільки туди, навіть тоді, коли вони напів'євреї. Чи я кажу щось не так, як за радянської влади?.. Слава Богу, у нас самостійна Україна! Легше вам, легше й нам...

— Скажіть, Бело Мойсеївно, ваш онук... — Капітан на мить зам'явся. — Він цілком нормальний? Ви розумієте, про що я...

— Якщо дівчина віддається уперше... як ви кажете, палкому кохання, віддається темпераментному єврею, то скажіть, хіба може від такого палкого кохання народитися ненормальний?

— Бело Мойсеївно, у вас є ключі від кімнати Аскольда?

— А в кого вони тепер мають бути? У дільничного Івана?

— Відчуваю, ви недолюблюєте лейтенанта?

— А ви б його любили, якби вам у вікна постійно кидали вазони, а дільничний Іван спав би собі під деревом?

— Що ж ви так, лейтенанте...

— Бела Мойсеївна, як завжди, жартує...

— Ви чули? Ви десь бачили, щоб вам розбивали голову горщиками з червоними калачиками, а Іван казав — то жарт, дитячі забавки, хай дітки граються? — Бела Мойсеївна подала капітану ключ.

"Ключ до вбивства? А чи до вбивства?" — подумав Дубль і увійшов до невеличкої кімнатки з чорно-білим телевизором на тумбочці та фотографією Ярини Іщук із сином. Вродлива жінка з коротко підстриженим волоссям, як здалося капітанові, загадково посміхалася усмішкою Мони Лізи. "Чи розгадаю я коли-небудь цю посмішку? — подумав капітан Дубль. — А, може, вона вже й розгадана, може, саме так і трапилося, як сказала Бела Мойсеївна... Хто його зна... Але ж десь залишилася записка. Передсмертна записка... Отже, на смерть йшла свідомо... Щось сину заповіла? Що саме? Де цей заповіт? У кого? В Аскольда? У Бели Мойсеївни?" Ось запитання, відповіді на які й збирався знайти в цьому будинку капітан...

Прощаючись, він запитав:

— Аскольда до Америки викликав ваш син, Бело Мойсеївно?

— Якщо я скажу, що його викликав президент Клінтон, ви мені повірите?

Капітан Дубль їй, звичайно, не повірив.

Розділ X

Коротка нарада, яку скликав у себе капітан Дубль, зводилася до одного: коли

виїхав за кордон Арнольд Іщук і куди саме? Старший лейтенант Лупеник, лейтенант Хорт, який успішно перебрався з Одеси до Києва, сержант Ягідка і сержант Лантух дружно сіли на телефонні апарати. А капітан Дубль іще раз подався на Петропавлівську. Дільничний лейтенант Іван детально, але не зовсім чітко пояснював:

— Це ще зі школи у нього. Він, наскільки я знаю, не любив своє ім'я — Аскольд. Белу Мойсеївну по-вуличному кличуть "Голда". Кажуть, за високий зріст, а, може, за щось інше... Онука, якщо це таки онук, прозвали спочатку Гольд... Від Аскольда, але поміняли літеру "г" на "к".

— Навпаки, — поправив капітан.

— Ну да, навпаки... Був Кольд... А він навіть поправляв однокласників, казав: "Кольт". Потім його називали "Гольд", дізнавшись, що його сусідку... Про те, що це його рідна бабуся, довго ніхто не знав... А тоді, дізнавшись, що бабушенцію прозивають "Голда", і його стали кликати "Голд". Кажуть, з єврейської — це золото. А інші — що довгий... Мати ж називала його Вадиком.

"Так ось звідки Вадим, — подумав капітан. — Кублееві саме так він і відрекомендувався. Вадим Іщук. А я вже був запідозрив, що сищика водять за носа..."

— А як за документами, лейтенанте?

— За документами він Аскольд.

— По-батькові?..

— По-батькові... Здається, Ярина Антонівна... Так, Ярина Антонівна...

Капітан ледь не вибухнув:

— Я вас не розумію, лейтенанте... Ви що, почали заговорюватись? У карти переграли?

— То в мене така звичка, пане капітан, я люблю міркувати вголос... Мати — Ярина Антонівна... Це я згадую. Сина вона записала по імені свого батька... Тобто Аскольдового дідуся, по маминій лінії...

— Зрозуміло. Але чому Ярина, а не Ірина? Бела Мойсеївна...

— Бела Мойсеївна так її називала по-городському, а в паспорті у неї Ярина... Її у нас усі дуже любили, — лейтенант важко зітхнув, — і дорослі, й малі... Вона всім подобалася... Коли йшла з роботи, чоловіки з вікон випадали... — Лейтенант Іван ще раз важко зітхнув.

— Вам також вона подобалась?..

— А як ви здогадалися, пане капітан?

— Я не здогадався, я бачу.

— А кому вона могла не подобатися?..

— Це вплив Бели Мойсеївни — на запитання відповідати запитаннями?

— Та ні, мабуть, подільська звичка... Нав'язалося з вулиці...

— Я вас попрошу, лейтенанте: все-таки уточніть, як записано Аскольда, як його по-батькові, національність... Як писалася мати, національність... Втім, її національність мені уже не потрібна... І якщо можна — куди виїхав Аскольд: до Ізраїлю чи в Сполучені Штати?

— Якщо євреєм — то в Ізраїль, а якщо українцем — то в Сполучені Штати? Я вас правильно зрозумів? — наморщив м'ясисте чоло Іван.

— Приблизно... Ми вже третій день не можемо знайти ніяких його слідів. На Іщука Аскольда не відрито візи — ні в ізраїльському посольстві, ні в американському... Коли ви його останній раз бачили?..

— Тиждень тому. Сьогодні у нас 19 листопада... А я його зустрічав наступного дня... Так, наступного, це я точно пригадую. Вони поверталися з Белою Мойсеївною з кладовища. Я ще запитав: чого це ви порушили традицію — завжди їздите на цвинтар сьомого листопада, а цього року — восьмого?

— Де він працював? — перебив лейтенанта Дубль.

— На "швидкій допомозі". Називали його медбратом, а він страшенно ображався. Завжди хотів видаватися кращим, ніж був...

— А яким був?

— Якийсь озлоблений, мовчазний, відлюдкуватий... Завжди спідлоба на всіх дивився... Ріс фактично сам. Навіть Бела Мойсеївна не признавалася, що вона — його бабуся, казала — сусідка. Доглядала, правда. Говорила знайомим, що дитина з тієї сім'ї, в якій її переховували під час окупації. Євреї, мовляв, уміють бути вдячними.

— Квартира це чия? Ярини Іщук?..

— Ні, вона наймала... А потім син Бели Мойсеївни... пристроївся... А що, молода, гарна дівчина. Сільська — таку легко обдурити... На пам'ять начебто залишив їй кімнатку, постійну прописку і... Аскольдика...

— Вона написала перед смертю духівницю... ну, заповіт?.. Відвідайте іще раз Белу Мойсеївну, пошукайте в книгах, за картинами, в шухлядах... І зателефонуйте мені...

— Обов'язково, пане капітан!

— Дякую, лейтенанте. Ви загалом не дурний хлопець. А в дурня часто граєте?

— Траплялося. Влітку... Я без форми... Он під тією грушею. А Голда... Пробачте, Бела Мойсеївна побачила мене — ну й узяла на язик... А того дня їй хтось запустив у вікно вазон з квіткою... У вікні — ґрати... Горщик розбився, але осколки влетіли у відчинене вікно... Потім виявилось, що вазон з мого кабінету... Хто його вкрав і коли?..

— Дивіться, лейтенанте, а то колись і вас украдуть... І ще одне: ви маєте звичку не відповідати по рації... Мовляв, є дурніші, хай вони й підставляють свою голову під ніж чи під кулю...

— Ягідка накапав?

— Я вже казав вам і Белі Мойсеївні: тут запитання ставлю я. А цього разу моя порада вам: не кидайте тінь на міліцію... Ви вважаєте, що я можу підставляти свою голову під кулю, а ребро під "перо", а ви?

— Пробачте, пане капітан, я обіцяю вам... Тільки прошу, не подавайте рапорт начальнику... Я про все дізнаюсь, до дрібниць!

— З пам'яттю у вас гаразд?

— У мене гарна пам'ять...

Капітан тільки махнув рукою і сів в авто. Дорога до Борисполя випала слизька, тож

їхав повільно. Ризикувати не хотілося, та й спішити нікуди. Капітан, міцно тримаючи кермо, розмірковував, видобувалися гіпотези, поступово виструнчувалися в одну лінію факти...

Макс Череватенко — судмедексперт і приятель — нічого конкретного не міг сказати щодо СНІДу, про його інкубаційний період. Летаргічний сон СНІДу (якщо можна так сказати) — чи є він? Якщо є, то чи прокидається він у зараженій людині? Через скільки? Чи зберігається у мертвому тілі? А якщо зберігається, то скільки? Чи живе у людини, скажімо, п'ять років? Або, наприклад, таке: чи може він передатись мертвому і певний час зберегти свою клінічну картину? А якщо зробити ін'єкцію за кілька годин чи хвилин до смерті? Чи приживеться мікроб у мертвому?.. Макс цього не знав. Макс думав. Макс розумів капітана Дубля...

Знайомі обриси аеропорту "Бориспіль" вималювались на тлі блакитного неба. Капітан зайшов до давнього знайомого — начальника митної служби майора Назаренка. Той привітно зустрів його, розрізав пачечку імпортованих підсмажених горішків, запропонував кави. Капітан не відмовився.

— І швейцарський шоколад, — поклав начальник митної служби плитку в яскравій обгортці.

Капітан розламав, надкусив.

— Молочний, і теж з горішками... Якщо ти мене так балуватимеш — приїжджатиму через день...

— Ласкаво просимо! — картинно вклонився майор і поцікавився: — То що ж все-таки привело тебе цього разу до нас? Убивство скульптора?

— Ти не помилився.

— Я, до речі, регулярно дивлюсь телевізор. Отой тип, що показували, — убивця скульптора?

— Важко сказати. Макс сумнівається...

— Хто такий Макс?

— Я ж тебе минулого літа на риболовлі знайомив. У Яготині. Максим Череватенко.

— А, лікар? Пригадую. Товстий такий... А ля Бальзак.

— У тебе ж і пам'ять...

— Інших тут не тримають... То чому сумнівається Макс?

— Не бачить слідів боротьби перед смертю. Скульптор спокійно написав записку синові..

— А чим же ми тобі допоможемо? Віз на той світ ми, як сам знаєш, не видаємо і не перевіряємо — це функції Божії...

— Людина, яку ми розшукуємо і яку ти бачив учора по телевізору — Аскольд Іщук. Курортники із санаторію "Лель", що поруч з дачею скульптора Ковалевського, бачили його там у день смерті скульптора... Адресу, місце його роботи ми вже встановили. Виявилось, що він терміново виїхав за кордон — до Америки або до Ізраїлю...

— Він що — єврей?

— У паспорті пишеться українцем. Батько нібито єврей, а мати — українка. Батько

буцімто живе у США, а мати... Свою таємницю вона забрала з собою в могилу... Вона також повісилася, і так само, як і скульптор, 7 листопада. Тільки з різницею у п'ять років...

— М-да, й справді загадка. А яке відношення має мати цього, кого ви розшукуєте, до скульптора?

— Вона була однією з коханок скульптора...

— Він що, ловелас?

— І так, і ні. Дружив завжди з однією жінкою. З цією, що повісилась, зустрічався років з п'ять. Потім зустрів іншу, а ту кинув... Напередодні одруження.

— І та повісилась?

— Так! — Капітан нетерпляче зиркнув на годинника: — Мені потрібні дані, Ром!

— Я ж тобі вже казав: через Бориспіль у напрямку Ізраїлю чи США жоден Іщук за останні десять днів не піднявся у повітря. Навіть жодного Аскольда не траплялося. Що ти ще з мене хочеш?..

— У мене з'явилася думка... Ти щойно її сам і підказав.

— А саме?

— Ти сказав: "Навіть жодного Аскольда..." Ти мене зрозумів?

— Починаю здогадуватись... Ти за кермом? — Роман Назаренко піднявся, підійшов до сейфа, вийняв звідти відкorkовану пляшку, взяв дві чарочки.

— За кермом не п'ю!

— А я тебе за кермо й не саджаю — випий за столом...

— Стривай! Але ти знаєш моє правило... Ні на службі, ні на риболовлі...

— Ну що ж, у такому разі я грамів двадцять п'ять перехилю за того, хто за кермом. А то мене аж у піт кинуло...

— Я привіз тобі кілька фотографій, Ром! Аскольда Іщука. Розпитай своїх дозорців, чи ніхто з них не бачив ось цього хлопчину. Обличчя ж неординарне...

— Я це зроблю при тобі.

Він поставив пляшку в холодильник, заховав чарочки у сервант, натис на кнопку. Ввійшов молодий лейтенант.

— Захаре, — звернувся до нього Назаренко. — Хто там з прикордонників і митників вільний, хай забіжать на хвильку до мене.

— Слухаюсь...

— Почекай, давай почнемо з тебе... Ти ж у нас також належиш до спостережливих. Алекс, викладай свої репродукції!

Дубль розіслав на столі кілька фотографій.

— Ти не бачив цього обличчя?

— Бачив, Романе Івановичу!

— Де?

— Учора по телевізору!

— Тьху! По телевізору бачив і я... Мене цікавить, чи цей тип не перетинав нашої митниці?

— Я зараз покличу хлопців...

Капітан Дубль залишав начальника митної служби розчарований.

— Не вішай носа, Алексе, у мене є ще кілька змін — усіх перевірю... Коли що — подзвоню... О'кей?..

Розділ XI

Надворі стояла типова для пізньої осені погода — дощ упереміж з лапатим снігом, пронизливий вітер. Капітан Дубль не терпів такої погоди поетів. Поетів він розумів: за такої сльоти тільки й сидіти біля каміна і снувати риму за римою, поки на кінчику твого золотого пера сидить маленький Бог і веде тебе в казковий світ метафор, несподіваних знахідок і образів.

Капітан стягнув рукавички й потер долоні. У квартирі було тепло й затишно. На душі йому враз потеплішало. Поставив на плиту чайник, щоб приготувати каву, сів і замислився...

Жодна установа в Києві не зафіксувала ніяких документів щодо перевтілення Аскольда Іщука в когось іншого. Не дуже збагатився він на факти й на станції "швидкої допомоги", де до 7 листопада працював медбратом Аскольд Іщук... Лейтенант Іван також не знайшов нічого: ні заповіту, ні виклику, ні копії запрошення на поїздку за кордон. Єдине, що він підтвердив, так це те, що мати справді писалася Яриною Антонівною, Антоновичем на честь діда й сина записала. Ще, правда, повідомив, що Ярина Антонівна родом з Житомирщини, з Коростишівського району. Спасибі й на тому...

"Поїхати чи зателефонувати? — гадав капітан. — Не може ж людина провалитися крізь землю... А Бела Мойсеївна — ох і лукава ж, подільська жартівниця! Хитрує, хитрує... Цікаво, хто за професією її син? Де він, у яких краях?.." Допив каву, усівся в крісло-качалку, потягнувся до телефону, набрав номер. Лейтенант Іван мовчав... "Це вже невдача", — скрушно зітхнув Дубль. З досвіду знав: тепер краще нікуди не дзвонити — не пощастить...

Зненацька телефон задзеленчав сам, капітана аж підкинуло з крісла до трубки.

— Сержант Ягідка... Щойно дзвонили з Борисполя, пане капітан. Один з митників, якому показали сьогодні фото, упізнав його... Ось тільки не затримав, каже, не мав права, бо документи в порядку... Та й потім, може, просто схожий? Хіба мало схожих людей на світі...

— Де той митник?

— Їде до нас, в управління.

— Сержанте, не в службу, а в дружбу... Страшенно перемерз... Ви ж знаєте, я такої погоди не витримую. Мені це гірше, ніж мороз. Алергія у мене, аж обличчя сине...

— Вам доставити його додому?

— Попросіть якомога лагідніше. Він не зобов'язаний, але я...

— Пане капітан, не хвилюйтесь. Чогось гарячого прихопити?..

— Дякую, у мене все є... Хіба що півбуханця хліба, якщо свіжий...

Дубль поклав трубку — і тут же знову вхопився за неї і набрав по коду Коростишів. Знайомий начальник міліції сидів, на щастя, на місці.

— А, капітан Дубль! Уважно слухаю вас...

— У мене прохання... Розумію, така погода... Але можна й по телефону. Зв'яжіться, будь ласка, зі Стрижавкою, поцікавтесь у секретаря сільради, чи не міняв чолові'яга на прізвище Аскольд Ішук документи. Я вдома, ви ж мій телефон знаєте...

— Ніяких проблем! Правда, телефони у нас... Але я зараз сам туди мотнуся, ще з учорашнього дня збираюся — справа є... Через годину зателефоную. — Начальник райвідділу поклав трубку.

Капітан підійшов до серванта, дістав з бару пляшку молдавського кон'яку, дрібно порізав лимон, додав меду. У цукерницю насипав облущених горіхів... Потім подумав, вийняв з холодильника на кухні шмат сухої ковбаси, акуратно порізав на дерев'яній дощечці.

Раптом різко подзвонили у двері. "Хто б це міг бути? — здивувався капітан. — Для сержанта ще й ніби ранувато..." Пішов відчиняти. На порозі стояв молодий чоловік у формі працівника митної служби, із-за його плеча виглядав сержант Ягідка.

— Проходьте, — привітно запросив візитерів, — давайте знайомитися. Капітан Дубль!

— Я вас знаю, пане капітан. Якщо не заперечуватимете, я тут прихопив книжку... Про вас пишуть... Хотів би мати автограф.

— Ви мене поставили в незручне становище, — зніяковів Дубль. — Я ж не кінозірка, не футболіст... Скромна професія, скромні успіхи... До слави не звик...

— Будь ласка, — приклав митник книжку до грудей.

— У мене й ручки нема...

— Ось візьміть мою. Це вам за автограф...

— Хабар капітану міліції під час виконання службових обов'язків?

— Ну що ви, — почервонів молодий митник з дівочим обличчям і таким самим голосом. — Нам ручки дозволяється брати — багато ж пишемо... Ручок не вистачає... Як виняток... Якщо дають... А так абсолютно нічого!

— Це для мене новина: молода держава, виявляється, бідна й на авторучки... Що ж вам написати?.. А, може, після чарочки? Коли у вас зміна кінчається?

— Уже закінчилась.

— Тоді усе гаразд. Спочатку вип'ємо... Ви ж з вулиці... А до мене, може, як до поета, й натхнення тим часом прийде. Уперше ж книжку підписую... Чесне слово...

— Ви такий знаменитий — наш український Мегре...

— Ні, ви таки мастак... Такі компліменти... Ще два слова — і телефоную вашому начальнику: хай переводить вас до мене.

— Я б із задоволенням...

— А хто ж контрабанду виловлюватиме?

— Там є кому!

— Беріть ковбаску, лимон, закушуйте... Я тим часом чайник на плиту поставлю...

Каву, чай?

— Якщо можна, каву.

— Можна все... А тепер розповідайте. У мене чайник із свистком, коли закипить — відгукнеться.

— Це трапилося у понеділок, о восьмій ранку... Напередодні я якраз телевизор дивився — у мене така звичка... Запам'ятовую обличчя й номери авто. Сам не знаю, як це виходить. Механічно фіксується. Колись так зорову пам'ять тренував, от і звичка залишилась... По телевизору я точно його бачив. Хоча й засумнівався... Усе з жарту почалося. Я поглянув на нього — і раптом випалив: "А це не вас часом міліція розшукує?" Гадав, розгубиться, видасть себе... А він так спокійно: "Мене... Тільки міліція розшукує якогось Аскольда Іщука. Ось і газета пише, я їх тут цілий десяток купив. Показуватиму родичам, хай і вони посміються, що в Україні живе моя копія... Не один же рябий собака на світі, чи не так?" Та так, відповідаю. Зиркнув на його дипломат, поцікавився: "Ікри нема?" "Якби й хотів, то де її тепер візьмеш? Може, вам газету з моїм портретом подарувати?" Ну ніби загіпнотизував мене. Прочитав прізвище, ім'я — навіть близько не схожі...

— Не пам'ятаєте прізвище?

— Не пригадую... Здається, якесь німецьке. Так, німецьке. У Франкфурт він летів...

— А квиток куди?

— От цього вам не скажу. Чи не до Америки часом... Точно, до Америки. Я ще й здивувався: прізвище німецьке, живе в Україні, вилітає до Америки, а сам схожий на єврея...

Він не доказав — задзеленчав телефон. Капітан зірвався з місця:

— Дубль слухає!

— Говорить начальник Коростишівської міліції!

— Слухаю вас... Так, так... І що ж паспортний стіл? Півтора місяці тому? Видали?... Зачекайте, візьму ручку... От бісова личина, щойно ж тримав у руці... Хоч бери і прив'язуй ці ручки біля телефону... Ось олівець... Пишу! — Дубль, хвилюючись, записував. — Національність не вказав? Це важливо... Ну спасибі! Ви мені дуже допомогли. А то я вже стояв перед глухою стіною. На все добре. Дякую... Дякую!

Капітан не приховував своєї радості. Аж ляснув долонею об долоню, потер їх азартно.

— Ось так!.. На чому ми закінчили, шановне товариство?

— Я вже й забув, — відповів митник. — Ви питали...

— Ви закінчили на тому, — перебив його капітан, — що здивувалися: прізвище німецьке, живе в Україні, вилітає до Америки, а схожий на єврея.

— Так, це мені добре запам'яталося...

— А прізвище?

— Пане Дубль, я вже вам казав... Я добре пам'ятаю обличчя і номери автомашин. А прізвища — хоч убийте...

— А якщо я вам його назву, відновите в пам'яті?

- Аякже, воно в мене й зараз в голові крутиться: Кеслер... Мекслер...
- Вакснер! Вадим Ігорович Вакснер.
- Точно, Вакснер! Я ще подумав...
- Куди квиток, до якого міста?
- Гадаю, Нью-Йорк...
- Гадаєте чи точно?
- Не буду вам казати неправду — треба перевірити... Гадаю, Нью— Йорк...

Провівши митника й сержанта Ягідку до ліфта, капітан Дубль повернувся до кімнати, став біля вікна, за яким сипав і сипав густий лапатий сніг. Захотілося раптом вийти на вулицю, зліпити сніжку, пожбурити у найближче дерево, залишивши на чорній корі стовбура біле тавро. "Я зараз — як Прометей біля вогню, — оглянувся на палаючий камін. — Тільки прикутий не до скелі, а до звичайного телефону". Власне, незвичайного — то час і звичка зробили його звичайним. Адже це — подарунок Френка, Френка Фебера... Чорт забирай, це ж ідея! Френк Фебер — його давній приятель по справі афганця Джіммі Пеленса...[\[4\]](#) А, може, Джона? Ні, здається, таки Джіммі...

Дубль підійшов до телефону. "Америка — не Жмеринка", — зронив свою улюблену фразу. Цікаво, котра там у них зараз година? Різниця — сім-вісім годин, Френк ще спить. Доведеться зателефонувати пізніше... А поки що — дочекатися дзвінка від митника. Оригінальний хлопчина — душевний, сентиментальний, наївний і доброзичливий. Все-таки сам поїхав у Бориспіль, можна сказати, на третю зміну, аби перевірити, куди вирушив Аскольд-Вадим Ішук Вакснер. Капітан уже навіть не сумнівався, що таки до Америки...

Отже, Аскольд Ішук і Вадим Векснер — одна й та ж особа. Капітан мав задоволення від поїздки до його бабусі Бели Мойсеївни. Хоч вона лукавила, дещо приховувала, але не все — ананас, наприклад, ще свіжі банани, апельсинові й мандаринові соки з прозорою трубочкою... Бела Мойсеївна, видать, не встигла делікатесів приховати від несподіваних гостей, через те й помітно хвилювалась. Ось чому вона з такою радістю вручила капітанові ключі від кімнати Аскольда, а сама хутко накрила імпорتنу екзотику з валютного магазину яскравою розцяцькованою серветкою з кольоровими папугами. Також, до речі, імпортною, як і скатертина за п'ять доларів... "Якщо я вам скажу, що мені надсилають гуманітарну допомогу, ви мені повірите?.." Отож на те він і служить у міліції, щоб не вірити, а перевіряти.

Нарешті пролунав очікуваний телефонний дзвінок.

— Так і є, пане капітан, я не помилюся! — не без гордості доповідав митник. — Ми розшукали корінець і копію квитка... Ось усе в мене в руках! — Він говорив так, ніби в квартирі капітана Дубля уже встановили відеотелефон. — Вадим Ігорович Вакснер, Київ — Нью-Йорк...

— Дякую тобі, Олег, щиро дякую! Матимеш час — забігай. По-перше, забереш свою ручку...

— То я вам залишив. За автограф!

— Спасибі. По-друге, у мене вийшла брошура — отримаєш ще один автограф. Я вже навчився, завдяки тобі, писати їх... Тепер мені залишилося тільки до Нью-Йорку злітати.

— Пане капітан, ласкаво просимо! Я спеціально вийду на зміну...

— Дякую, Олег, дякую, я тебе заздалегідь попереджу. Але одразу кажу: я нічого недозволеного із своєї країни у той світ не вивозитиму...

— Ну що ви, я такого й на гадці не мав... Просто хотілося б вас провести до літака.

— Я не хотів тебе образити... Ще раз дякую!

Капітан мало не пританцьовував біля апарата. Ех, оце побачив би генерал Ситорчук, як він по телефону "розкручує" таку складну справу... Втім, ні, краще хай не бачить, за це від нього ще одну "зірочку" на погони не дочекаєшся... Та-ак, тепер би дещо уточнити в Івана. Набрав номер дільничного.

— Лейтенанте! Я бачу, ви справно несете службу... Це після рапорту Ягідки чи критики Бели Мойсеївни?

— Я й до цього її ніс...

— Чудово! Понесіть так іще... Скажіть, будь ласка, ви з свого підвалу будинок на пагорбі бачите?

— Який будинок?

— "Аскольдову могилу", як ви кажете.

— А-а! Звичайно, бачу!

— Куди Бела Мойсеївна ходить за продуктами?

— Вона останнім часом змінила маршрут. По молоко та булочки ходить у наш магазин, як і раніше. А от по делікатеси — униз, на Поділ...

— А на Подолі що — делікатеси продають?

— Там найближчий валютний магазин. Тепер вона там соки, банани, ще якусь дурницю купує...

— А раніше ви за нею таке помічали?

— Раніше не помічав.

— Ще одне моє спасибі вам, лейтенанте, як каже ваша сусідка Бела Мойсеївна. А також бажаю вам дослужитися до чергової "зірочки".

— Це вже від вас залежить...

— Від мене не залежить — я не генерал.

— То будете! Ви ж все-таки там, нагорі працюєте. Зірочки ж там видають. Чи тепер тризуби видаватимуть?

— Поки видаватимуть тризуби, приходь, я тобі свою одну зірочку подарую. Обидва станемо старшими... лейтенантами...

... Пополудні капітан зателефонував до Нью-Йорка. Френк, на превелику радість Дубля, ще ніжився у постелі.

— Алекс, о'кей! — гукнув весело колега. — Травичка, героїн, Афганістан? Український сувенір?

— Ні, Френк, цього разу, здається, вбивство...

— Убивство — це завжди погано. Сліди убивці на тротуарах Нью-Йорка?

— Важко сказати — вбивці чи співучасника. І чи в Нью-Йорку. До Нью-Йорка з Києва він вилетів 10 листопада.

— Алекс, но проблем! Я тобі знайду цього чортового сина. Чи у вас так не кажуть?

— Не так, Френк, але у нього мама була гарна й нещасна жінка. Ти правильно сказав, Френк. Як завжди...

— Комплімент, Алекс? Не треба перебільшувати моїх можливостей. У мене також три не розкритих убивства. Це багато, Алекс... Приїжджай, допоможеш. Ти ж там, в Україні, я чув, місцевий Шерлок Холмс!

— Перебільшення, Френку, не вір чуткам...

— О'кей! О'кей! Сподіваюсь побачити тебе на Бродвеї. Я обіцяю тобі віскі. Не героїн — віски! Бай, бай!

Розділ XII

— Це він убив батька! — Риф буквально влетів до кабінету Дубля. — Він... А ви мені не вірили...

— Не так швидко, Рифе... Так недовго й на міліну сісти... Знайомтесь, це доктор медичних наук.

— Максим Череватенко, я знаю... Він стверджує, що батько повісився сам. А я стверджую, що батька повісили! Ви на чиєму боці, капітане?

— Сідайте, Рифе, заспокойтесь... Каву з молоком питимете?

— Питиму!

— Я ні на чиєму, Рифе. Я десь посередині — між вами й Максом.

— Ваш Макс не має рації!

— Час покаже, — спокійно відповів Череватенко.

Капітан Дубль подав Панчуку-молодшому чашку кави.

— Як ви умудряєтесь її так швидко й так смачно готувати?.. А що це? — показав Риф на шматочки, що плавали у каві.

— Горішки, Рифе. Звичайні молоті грецькі горішки. Вони надають каві з молоком неабиякого смаку. Власний рецепт — можете занотувати. Ваш журналістський записник із собою?

Молодик стенув плечима:

— Я це можу надрукувати хіба що у розділі: "Поради домогосподарки".

— Тільки не це, Рифе, — капітан Дубль розсміявся. — По-перше, я не господарка, а господар...

— Я на вас не посилатимусь.

— По-друге, Рифе, і головне — я б не хотів, щоб моя фірмова кава стала надбанням міщанського світу.

— Тоді питань нема...

— Зате у мене є. Чому ви з таким вітром увірвалися до мого кабінету, здули капелюх пана Череватенка, навіть не підняли його і так упевнено почали відстоювати

свою точку зору? Ви що — знайшли ключ до вбивства?

— Не тільки знайшов — я уже майже все знаю! Він, чорт забирай... А втім — постривай, — скомандував він сам собі.

— Доказуйте, доказуйте...

— Тут ще нічого доказувати...

— І все ж поділіться своїми припущеннями.

— Якщо це так, то вам, капітане Дубль, свого ящика коньяку не бачити...

— Ось тобі й на! Щойно сам стверджував, що знайшов убивцю батька, а тепер, бач, засумнівався. Що ж трапилося?..

— Не можу розібратися... Я одержав сьогодні листа з Америки. Авіапоштою. Від Вадима Іщука...

— Вадима Вакснера? — уточнив капітан.

При чому тут ваш Вакснер?! Я одержав листа від Вадима Іщука!

— Гаразд. Я вам потім поясню... І що ж Вакснер пише? Пробачте, Іщук...

— Він що — взяв батькове прізвище? — раптом запитав Риф.

— А як ви здогадалися?

— Що ж тут здогадуватися... Я був там, де й ви, у цієї Бели Мойсеївни. Вона мене запитала: "Що, Бела Мойсеївна уже не бандит? Вона вже телезірка? Ви тільки подумайте: учора у мене сиділа міліція, сьогодні у мене стоїть у квартирі журналістика. Що це все означає? Ви хочете описувати біографії Бели Мойсеївни?"

— Зрозуміло, — підморгнув капітан. — Давайте далі.

— Зрозуміло, та не все... Він виявився не таким негідником, як я уявляв, — Ковалевський-молодший раптом змовк, переводячи погляд з капітана Дубля на Максима Череватенка.

— Ну, чого ж ви замовкли, як у рот води набрали? — підбадьорив юнака Дубль. — То що ж пише Вакснер... чи то пак Іщук?

— Я одержав листа... Вадим пише... Уявляєте нахабу?! Ми з тобою, Рифе, майже родичі... Твій батько з моєю мамою дружив понад сім років... Він це називає делікатно: дружив... А далі, далі! Пише: ти такий самий нещасний, як і я, ти ріс із батьком, який займався моєю мамою, а не тобою... А матері наші через твого батька-негідника повісилися... Вони зробили це, щоб допекти йому, причому обидві — в день його народження... — Риф поставив чашку з кавою на стіл, чоло його зрослося бісером поту. — Я поклявся... Я поклявся ще тоді, коли мені виповнилося 13 років, знайти убивцю... Я поклявся собі, що в його день народження я йому також піднесу подарунок — його власне життя. До того ж — у такий самий спосіб... — Риф зупинився й втупився у Череватенка: — Тепер ви зрозуміли, що батько не сам повісився?

Макс промовчав, а капітан Дубль вів своєї.

— То чому ж ви щойно засумнівалися?

— А засумнівався тому, що я Вадима Іщука досі називав злочинцем, але тепер... Тепер я не знаю... На його місці, я, певне, так само вчинив би!

У кабінеті повисла тиша. Дубль мовчав. Мовчав і Череватенко. Думали кожен про

своє.

— Він не такий уже й поганий хлопець. Я знайшов те, що шукав: заповіт і... частину батькових доларів. Вадим пише, що ділиться зі мною по-братськи. Частину доларів я забираю — мені так хочеться поїхати у Тампере... Якщо колись розбагатію, я також поїду туди. І за будь-яку ціну викуплю пам'ятник "вождю і учителю усіх пролетарів світу"...

Максим Череватенко демонстративно відкопав нижню губу: мовляв, ще одна новина! Капітан, як і раніше, мовчав. Удавав, що він усе знає. Хоч Риф на сто відсотків мав певність, що тут нічого не розуміє навіть капітан Дубль.

По довгій паузі Риф продовжив хрипким голосом:

— А ще Вадим пише... мені... Якщо ти, мовляв, не вдався у свого батька, а в матір, то продай ту кляту дачу, продай автомобіль — продай усе, що з його пам'яттю пов'язано... Я висилаю тобі його заповіт, сам бачиш, що в ньому написано... Я не за цей заповіт убивав твого батька. І не за гроші його... Я просто не хотів, щоб така людина далі жила на цьому світі, коли такі гарні люди, як твоя і моя мами, передчасно злягли в могилу й залишили нас напівсиротами...

Риф замовк. Капітан Дубль підвівся, відкоркував пляшку мінеральної, мовчки подав склянку Панчуку-молодшому. У того по щоках котилися сльози... Десь за вікном завивали міліцейські сирени, хтось на когось кричав — життя йшло далі своїм руслом, до своєї безконечності чи закономірного кінця.

— Він написав: продай усе те барахло, — оговтавшись, продовжував Риф. — Ми з тобою не так багато жили, щоб тепер потопати у розкоші... Продай, а на виручені гроші ми маємо поставити своїм матерям пам'ятники... Я не можу повідомити, де я, чого сюди приїхав. Про це — пізніше, як усе перемелеться... Долари від останнього батькового пам'ятника я поділив порівну... Кладу їх у трубку карниза батькової спальні... Решту забрав собі і частину віддав Белі Мойсеївні та сищику Кублею. Бела Мойсеївна все-таки виховувала мене... Я цілих п'ять років чекав цього сьомого листопада... Хотілося б, аби ти мене зрозумів, прислухався до моїх порад... Замов дві однакові плити на могили наших матерів, залиш місце для пам'ятників... І чекай від мене звістки... Оце й усе! — полегшено видихнув Риф. — Ні, там ще було дописано: "10 листопада, борт літака, рейс Київ — Нью-Йорк через Франкфурт".

Капітан рвучко простягнув до нього руку:

— Листа!

Риф на якусь мить завагався, потім розцібнув свою чорну журналістську сумку, подав конверт. Капітан мовчки перечитав, допив каву й запитав:

— Звідки долари? Чому саме їх ви шукали?..

— Долари від останнього пам'ятника "вождю"...

— Того, що знесли на майдані?

— Ні, батько його ще ніде не виставляв. Це цікава історія... Ви ж знаєте, ми дружимо з містом Тампере. Київ і Тампере — побратими... Я хоч і не працюю в журналі "Пам'ятки України", але до нас також часто приїжджають колеги-журналісти. Рік тому

приїхав журналіст із Фінляндії, з Тампере... Ви знаєте, що саме в цьому місці "вождь пролетарів усього світу" у 1905 році керував 1-ою конференцією більшовиків у Таммерсфорсі... Нині — Тампере. Там є і його музей... Рік тому, у 75-річницю незалежності Фінляндії, мерія Тампере, чи хто там у них... може, управа, вирішила поставити у місті ще й пам'ятник вождю і вчителю... На знак того, що завдяки Жовтневій революції і йому, Фінляндія вийшла з-під орлиного крила Російської імперії і стала незалежною державою. Ось тоді й підійшли до мене хлопці з відділу культури: мовляв, твій батько скульптор і архітектор, хай допоможе фінам із Тампере з пам'ятником — у нас же все одно їх зносять. Я знав, що у батька в майстерні є незавершений пам'ятник вождеві, він не встиг його ні виставити, ні продати... Ленін завжди приносив йому прибутки...

— Ви цей пам'ятник бачили, Рифе? — перебив капітан.

— Ні. Батько, як, мабуть, кожна творча людина, не любив передчасно показувати незакінчених творів. Казав, дошліфую — тоді подивишся... Він його так і продав. Я тоді якраз десь у відрядження поїхав... Здається, до Румунії. Писав про нашу діаспору, коли саме українців виганяли з кращих земель на пустирі... Отоді фіни й заплатили батькові доларами... Він мав звичку ховати їх у книжкові корінці. Там десь лежав і його заповіт... Але все це раніше за мене знайшов Вадим, — скрушно зітхнув Риф і запитливо подивився на капітана: — Що ви тепер збираєтесь робити?

Дубль іще раз заглибившись у листа, тільки знизав плечима:

— Не знаю... Ось поїду в Нью-Йорк, знайду там Вакснера-Іщука, а тоді все стане на свої місця...

— Ти так говориш про Нью-Йорк, як про Шепетівку чи Козятин, — втрутився Максим Череватенко... Хто тебе туди пустить? Це що тобі — наркотики?

— Я за купони куплю квиток.

— За купони вже не продають...

— Я фінансую, капітане, — тихо промовив Риф. — Це долари батькові... Все-таки я маю знати правду про його смерть. Це він фінансує вас, капітане, не я, а батько, який забрав свою таємницю із собою... Правду на цій землі знає тільки одна людина — Вакснер, і ви маєте його знайти.

— Сьогодні у нас який день? — зиркнув на календар Дубль. — Середа? У понеділок я вилітаю. Віза у мене ще не закінчилась, так що затримка — за дозволом керівництва, квитком і валютою...

— Валюта є, капітане, — нагадав Риф.

— Ми не приватне бюро, Рифе, ми за гроші клієнтів не літаємо...

— Даремно. Я б на вашому місці...

— Усе залежить від генерала, від бухгалтерії і наявності валюти у касі, — рішуче перебив Дубль.

У касі валюти не виявилось. Після деяких вагань капітан Дубль все ж погодився на пропозицію Рифа Панчука-Ковалевського...

Розділ XIII

В аеропорту імені Кеннеді капітана зустрічав інспектор поліції Френк Фебер — зустрічав як давнього приятеля.

— Я радий, що ти прибув, Алекс! Твого Вакснера ми уже взяли під "ковпак", як у вас кажуть. Він непоганий хлопець. Чистить каструлі, миє посуд, пробиває сміттепровід... Одне слово, робить маленькі гроші... До речі, чесною працею — ніяких грабунків, ніякої мафії... Може, це все прикриття? Як ти гадаєш, Алекс?

— Я гадаю, що це в нього щиро, Френк, — запевнив Дубль, трохи очманілий від тривалого польоту.

— Ти його будеш брати? На злочинця він таки схожий. Оті випуклі очі... Мої хлопці прозвали його "Краб". Могутні щелепи, руки професійного вбивці... Йому з такими п'ястуками до профі, у бокс — а він посуд миє... У Вакснера-старшого, до речі, то батько його?

— Можливо, — знизав плечима капітан Дубль, роззираючись навсібіч, намагаючись збагнути, до якого терміналу прибув і куди веде його балакучий Френк.

— Ти сумніваєшся...

— Цього, Френк, уже ніхто не знає... Це ще одна з численних таємниць нашого маленького світу... Хоч зараз я хотів би знати лиш одне: куди ти мене ведеш?

— О, я й сам хотів би знати, де я припаркував своє авто, — засміявся Френк, виставивши напоказ усі свої білі зуби.

— Авто — це добре, — схвалив Дубль. — Але мене цікавить, де я зупиняюсь...

— У мене, Алекс! — щосили ляснув його по плечу інспектор, аж капітан присів.

— Я б не хотів...

— Але ти, наскільки я знаю, тільки капітан, а не Вандербілд. Що ж, "Хілтон" — до твоїх послуг, але... за умови, якщо Вандербілд з того світу раптом оплатить його тобі. Ще можна попросити у живого Рокфеллера-молодшого або Форда, але, повір мені, не варто принижуватися. У мене не так шикарно, але стіл, Алекс, уже накритий! Наша американська індичка... У французькому соусі...

Вакснерів капітан Дубль та інспектор поліції Френк Фебер затримали вранці, наступного дня.

— Що за ниточка? — кричав Ізя в обличчя Вакснера-молодшого. — Що за ниточка?.. Ти її не зумів перерізати по дорозі?.. Ти в мій дім прийшов — і колишня моя міліція у мій дім прийшла. Це вам не Союз і навіть не Україна — це вам Америка!

— Я здогадуюсь, пане Вакснер, — зовсім мирно сказав йому капітан Дубль.

— Якщо ви такий здогадливий, то чи не здогадалися ви часом узяти з собою поліцейського Америки, якого я тут поважаю?..

— Здогадався, пане Вакснер...

— Тоді у мене запитань нема... Але я знаю: запитання будуть до Вадима...

— І не одне, — кивнув головою капітан Дубль.

— То уже ваші справи. Я ні з вами, ні з прокурором вашим не хочу мати ніяких

справ... Дозвольте мені в моєму домі від вас піти?

Капітана Вакснер-старший уже не цікавив. Він узяв Вакснера— молодшого за рукав і тихо мовив: — Ведіть себе пристойно, Іщук... Америка не любить жартувати.

— Америка якраз любить. Це ми вже розучилися...

— Не все одразу — колись і ми навчимося. На все свій час...

Інспектор Френк Фебер надав кабінет у розпорядження Дубля, а сам рушив до дверей:

— Я все одно по-вашому не розумію, а щоб ти мені перекладав — то це тільки ускладнить роботу. Так що працюй сам, Алекс. Це, на щастя, ваш клієнт, у нас тут і своїх вистачає... — І вийшов...

— Так що, Вадиме? Ви, здається, це ім'я більше любите?..

— Ви вже й про це знаєте? — спідлоба зиркнув Іщук. І раптом істерично крикнув: — Я не вбивав Ковалевського-Панчука!

— А я вас про це ще не питаю...

— Знаю, за чим ви приїхали! Я ще встиг побачити газети, телепередачу, всі оті ваші оголошення! Я знав, чим це скінчиться, хоча я його не вбивав, не вбивав!.. Він сам повісився... Повірте мені...

— Припустимо, я вам вірю. Розповідайте далі, я уважно вас слухаю, — зручніше вмотився у кріслі капітан.

— Я виношував план помсти цілих п'ять років... Як тільки мені виповниться вісімнадцять, казав я собі, я повішу його того самого дня, коли він змусив повіситись мою матір... Так я думав, такі виношував плани... Я стежив за ним, знав, з ким він зустрічається, з ким збирається знов одружитися — цього разу, здавалося, без обману... Я навмисне приїхав до Катерини Дашкевич — під виглядом "швидкої допомоги". Приїхав у халаті, з фонендоскопом — ну геть чисто лікар. Запитав, чи вона викликала "швидку". Звичайно ж, відповіла, що ні. Поглянув я на цю вродливу жінку — й подумав, що то ще одна жертва Ковалевського-Панчука. Хотів було їй розповісти про все, але пожалів — подумав, що такого горя завдам їй... Попросив у неї вибачення, сказав, що це хтось із її сусідів, мабуть, жартує. Вона запевнила мене, що здогадується, мовляв, хто це робить, уже не перший виклик. Я її не став розчаровувати... На дачу до Ковалевського я приїхав 7 листопада вранці. Він мене одразу впізнав. Хоч я за п'ять років дуже змінився, став акселератом, хоч до тринадцяти років низенький на зріст був. Мабуть, видали мене мої очі, бо він зблід, захвилювався. Я сказав йому без вступу — це прийшла твоя смерть! І вийняв оту зловісну петлю... Він колись мені подарував цуценя... Шворки не було, то дав замість неї оту петлю... На наше горе... Адже то з неї зробила зашморг моя мама... У нього почали тремтіти руки, попросив дозволу випити. Я дозволив, попередньо зачинивши усі двері. На дачі я знав усі входи і виходи, малим ще там бував. Малеча, знаєте, з цікавості всюди лазить... Ось і я — в гараж, з гаража... Він дозволяв тоді мені все. Бо мав серйозні наміри — збирався одружитися з матір'ю. Але потім зустрів одну художницю, закохався — і матір кинув... Втім, художниця так і не вийшла за нього заміж: зустріла якогось канадця українського походження, виїхала

з ним у Торонто чи Вінніпег... А за півроку до 7 листопада він познайомився з Катериною Дашкевич, також закохався... Він закохувався поетапно, з двома одночасно не жив, як це часто трапляється з іншими чоловіками: з дружиною та коханкою чи паралельно з двома коханками... Я мав певний план: хотів налякати його СНІДом. Мати якось мені казала жартома, що він понад усе боявся захворіти венеричною хворобою... З художниці, кажуть, навіть довідку вимагав: мовляв, у вас натурщики і все таке інше... Одне слово, я знав, чим його лякати... Я показав йому довідку — фальшиву, звісно, — що у Катерини Дашкевич виявлено вірус імунодефіциту людини... Він за голову вхопився, зірвався з місця. Бігав по кімнаті й кричав: "Я з нею не спав!" А потім спинився вражено: "Так ось чому вона не допускала мене до себе!.." Я холодно зауважив, що мене зовсім не цікавить, спав він з нею чи ні. До того ж, СНІД може передаватися й через поцілунки, через слину, деякими вченими це вже, мовляв, доведено... "Якщо це правда, я покінчу з собою! — заскиглив Панчук. — Я не витримаю такої ганьби. Адже мене знають в усьому світі... Господи, за що ти мене караєш?!" Я його перебив: "А хіба немає за що?" Він випив ще чарку, весь обм'як і зізнався: "Є"... Я йому нагадав: на вашій совісті, якщо вона у вас є, дві жертви: ваша офіційна дружина і моя мама, це ви їх довели до того, що вони повісилися у день вашого народження. Ви обох обдурили... А тепер ви носій вірусу СНІДу, небезпечний тип для суспільства... "Що ти від мене хочеш? — знесилено простогнав він. — Скажи, я зроблю..." Ось тоді я й показав йому на петлю... Він мовчав, тільки очиці перелякано бігали. "Зробіть і собі подарунок на іменини, — порадив я йому, — дві жертви проти однієї, чи це несправедливо? Я хочу, щоб сьогодні, коли маєте розписуватися з Катериною Дашкевич, ви сповна відчували те, що відчувала моя мати у день свого одруження і в день своєї смерті, тобто у ваш день народження. Це справедливо, чи ні?" Раптом він випростався, покірно кивнув: "Так, Вадиме, справедливо. Наказуй, що я маю робити — лізти у петлю одразу?" "Ні, ось вам ручка, ось папір... Ви синові заповіт написали? Ще ні? Тоді пишіть, що заповідаєте синові Рифу дачу, автомашину і все майно. Перед смертю моя мати мені казала: попроси його, Ковалевського, хай хоч пам'ятник на могилі поставить..." "На пам'ятник у мене знайдеться, — покірно згодився він. — Я торік одну скульптуру продав. Ти ж знаєш, тепер пам'ятники Леніна нікому не потрібні, а я все життя їх ліпив... Тут саме нагодилися фіни. А у мене уже не було за що цю дачу утримувати, автомобіль — усе подорожчало... Я фінам і продав. Останній свій витвір... За долари. Ти візьми ті долари. Частина з них — у палітурках моїх книжок, частина — у трубці карнизу..." Він сів за стіл, заспокоївся. Розмовляв зі мною так, ніби збирався у далеке відрядження. "Тобі що заповісти? — питав. — Риф, звичайно, образиться, але потрібно й тобі частину... Все-таки твоя мати була мені як дружина..." "Мені не треба нічого, — відповів я, — а Рифу накажіть, хай виконає вашу останню волю: продасть усе майно і замовить пам'ятник скульпторові, якого ви порадите. Тільки два пам'ятники — своїй матері і моїй... Втім, якщо він відмовиться... Заповіт віддасте про всяк випадок мені. Він написав. А тоді звелів написати записку, аби у смерті його нікого не звинувачували. Він і це покірно виконав... Потім попросив бинт і вату. Я взяв

в аптечці, не розуміючи, для чого ж це йому. А він наклав пов'язку на рот — хотів, бачте, і в домовині мати привабливий вигляд... Тоді накинув зашморг на шию, кивнув мені головою. Що той кивок означав — так я й не зрозумів: чи щоб я вибив з-під ніг табуретку, чи просто попрощався... Знає тільки він і Господь Бог. Табуретку відштовхнув ногами він сам... А я... не знімаючи рукавичок, увів йому порцію вакцини, зараженої вірусом СНІДу. Був певний, що цим спрямую слідство в інший бік... Видно, десь чогось не врахував, бо дуже швидко напали ви на мій слід. Після того, як він повісився, я піднявся на другий поверх, у бібліотеку, взяв кілька фоліантів, поставив їх "пірамідками" проти світла і одразу виявив, де саме заховані гроші, з-під корінців повиймав олівцем... Рівно п'ять тисяч. Решту — теж 5 тисяч захованих у карнізі, — залишив Рифові. Деяку суму дав Белі Мойсеївні, бо її син з Америки хоча б коли посилку надіслав, чи що... Документи поміняв у селі, на батьківщині матері... Ось, здається, і все. Ви мене заарештуєте?

Капітан розвів руками:

— Як казала Бела Мойсеївна, якщо я скажу, що мені не видали візи до США, хто мені повірить. А якщо мені її видали, то відповідно й запитують, що я тут, в Америці, робив... Хоча дорогу сюди, аби я дізнався всю правду про вас у Ковалевського-Панчука, мені оплатив сам небіжчик... До речі, як і вам, Вадиме. Ви ж приїхали на його кошти?

— А ви?

— Я ж сказав. Мене фінансував син — Риф.

— З батькових грошей?

— Так, з батькових, але тут поки що запитання ставлю я. Перше: чому це ви раптом там обізлилися?..

— Тому, що ви мені не відповіли...

Капітан зітхнув...

— Я не можу перед вами лицемірити: злочин є злочин... Єдине, чим я зможу вас утішити, пане Ішук, то це те, що у вашій справі широке поле діяльності для адвокатури... Але щоб їй те поле надати, я маю знати усю правду, хоч яка б гірка вона була.

— Я вам кажу чисту правду, — заприсягнувся Ішук. — Я надіюсь, що моє чистосердечне... покаяння...

— Йдеться не про покаяння — йдеться, Вадиме, про правду! Мене цікавить ще кілька питань.

— Питайте, — зітхнув Вадим.

— Ви й справді син Вакснера, онук Бели Мойсеївни?

— Ні!

— Ви певні в тому? — іронічно примружився капітан Дубль.

— Абсолютно.

— Чому ж ви взяли прізвище Вакснера, з українця переписалися на єврея? Тільки для того, щоб виїхати за кордон?

— Не тільки. План убивства батька...

— Що? Що ви сказали? — здивувався капітан.

— Те, що ви чули, капітане. Я сказав: план убивства батька я готував п'ять років... Я знав, що вбивство не минається безкарно, за це судять... Я думав... Я весь час думав, як зробити так, щоб батько покінчив із життям сам...

— Ви хочете сказати — батько Рифа Ковалевського-Панчука?

— Так, Рифа...

— Ви мене заспокоїли!

— І тут трапилась нагода. Бела Мойсеївна одержала запрошення від сина з Америки. Він там нібито захворів, потребував догляду, ось і викликав матір. Бела Мойсеївна відмовилась їхати. Вона, бачте, народилася в Україні, все життя тут прожила, навіть під час окупації її врятували сусіди... І вона ще рік тому запропонувала цю поїздку мені. Так і сказала: ти мені — як син, скільки ще я проживу — не знаю, але їхати я не можу. А ти б, мовляв, поїхав, допоміг би моєму Ізі, та й світу побачив би... Я й погодився. Але в консульському відділі американського посольства підлегла пана Брауна заявила, що я потенційний емігрант, і візу мені не видали, відмовили... Я звернувся до одного впливового чиновника, він мені жартома й сказав, аби я був єврей і там у мене жив батько або якийсь інший родич, то не виникало б жодних проблем... Я розповів про це Белі Мойсеївні, вона замовила телефонну розмову з Америкою. Говорила з сином при мені. "Ізя, — казала вона. — У тебе є дорослий син..." Він, мабуть, її перебивав, а вона наполягала: "Ізя, коли твоя мама говорить, то її син мовчить". Він і замовк. "У тебе є син, Ізя, — повторила вона. Він здоровий і сильний, а твоя мама стара і немічна... Якщо ти забув уже його, то я тобі нагадую. Його звать Вадим Ігоревич Вакснер... Надсилай йому те запрошення — і матимеш помічника..." Ось так я одержав запрошення на ім'я Вадима Ігоревича Вакснера. Хотів був поміняти документи на місці, на Подолі, але мені відмовили. Тоді я кинувся на Житомирщину, до маминих родичів, і там мені зробили документи...

— Я це знаю, — зупинив його Дубль. — Скажіть, чому ви звернулися до приватного сищика?

— Бачите, я хотів мати певність. Якщо почнеться розслідування... Хоча, якщо чесно признатися, я гадав, що батька сприймуть за самогубця. Записка, ніяких слідів боротьби...

— Тут ви досягли певного успіху, — погодився Дубль. — Але в іншому припустилися помилки.

— Якої?

— Ви не врахували, що Ковалевський-старший — педант. Ви вийшли через гараж і забрали з собою ключ від бокса, викинули його в озеро. Залишили розкидані книжки, шукаючи валюту... Все це насторожило Рифа. Якби ви вийшли через парадні двері — ніхто нічого й не запідозрив би. А ви — через люк у світлиці... Люк залишався відкритий, не застелений килимок, на нього не поставлено крісло-качалку. Ви бачите, який ланцюг, якщо не сказати шлейф, помилок тягнувся за вами? Допитливий Риф одразу зрозумів, що тут щось не те. Ми й справді збиралися списати справу в архів. Але

тут примчався до мене цей запальний журналіст — ось тут усе й почалося... Але ви мені не відповіли про Кублея.

— Я вже сказав: хотів мати певність — закрили справу чи ні? Кублей похвалився, що він дружить із знаменитим капітаном Дублем і матиме повну інформацію. Він комусь там і справді дзвонив. До речі, при мені. Відрекомендувався вашим приятелем. Йому відповіли, що Максим Череватенко — судмедексперт — радить списати справу в архів, що її нібито вже й закрили. Я розрахувався із слідчим, заплатив доларами... Він саме збирався відпочивати, казав, що їде на Канарські острови... Мабуть, блефував. Та мені що, не все одно? Уже від'їжджаючи, я побачив свій приблизний портрет по телебаченню. Злякався, звісно, думав, не виїду. Єдина надія — інше прізвище. А тут якраз і ранкові газети вийшли, де помістили мою справжню фотографію. На щастя, півторарічної давності, до того ж, фотографії на документах різко відрізнялися від газетних, від ретушованих... Мабуть, це мене й врятувало. Митник звірив ті і ту, що в паспорті, заспокоївся. Ну а ще гумор врятував. Я спитав митника: "А що, один рябий собака на світі?" Митник був дуже пильний і доскіпливий, а на жарт нормально відреагував: заусміхався, почав про ікру питати. Одне слово, проскочив. Тремтів до Франкфурта... А в Америці, бач, заспокоївся, втратив пильність. І саме тоді з'явилися ви... Я вас одразу впізнав, капітане. Аж серце похололо.

— І останнє запитання: про батька ви обмовилися чи це серйозно? Ви знаєте, хто ваш батько? Справжній батько?

— Знаю.

— Хто ж?

— Панчук-Ковалевський!

— Ви збожеволіли, цього не може бути! — підхопився капітан Дубль.

— Ось! — Він подав золотий медальйон у вигляді серця. У таких медальйонах у минулому столітті, якщо капітан Дубль не помилявся, зберігали портрети коханих дам, духівниці, інші найдорожчі реліквії. — Це подарунок батька. Ви ж самі казали, що він був романтиком... Любив пригоди, твори Джека Лондона, Стівенсона, Дефо...

Капітан мовчки натиснув нігтем на золоту, ледь помітну пігулку. Золотий дашок в вигляді сердечка вистрілив — і на капітана Дубля, посміхаючись, мов жива, глянула молоденька, надзвичайно вродлива жіночка. Взявши на столі у Френка Фебера пінцет, капітан перевернув фотографію, зазирнув на зворотній бік. Тим самим почерком, що й посмертна записка Панчука-Ковалевського, було написано: "Любій Яринці! З невимовною вдячністю за подарованого мені Аскольда-другого. Твій і тільки твій — Рафаель П-К". На зворотній стороні медальйону красивим почерком вигравіювано напис: "Милій Яринці від мене! Р.П-К".

— Тепер ви, капітане, відчули увесь його романтизм? Старшого сина він назвав Рифом, мене — Аскольдом-другим. Не випадково ж ні я, ні мати не хотіли й чути цього імені...

— Я сказав, що в мене останнє питання, але після появи вашої сімейної реліквії, пробачте...

— Прошу, капітане, — великодушно дозволив Іщук.

— Ох, і задали ви мені задачку... Коли й де ви знайшли цей медальйон? Я з практики знаю, що самотні жінки, матері-одиночки, як правило, заводять щоденники, роблять записи... Я перевірів, грубо кажучи, усі шухляди і книги вашої кімнати — жодного сліду... Втім, це й зрозуміло: медальйон ви не могли залишити... Але більше ніяких записів... Адже ж була передсмертна записка вашої матері?

— Я забрав її з собою. Як і медальйон...

— Що в ній було?

— Я знаю її напам'ять до словечка. Адже мати зверталася до мене. "Дорогий сину! Я сьогодні порушую дане тобі слово. Я так хотіла поставити тебе на ноги. Але дане мені слово теж порушила людина, котра ще вчора була мені дорога... Хто він — ти дізнаєшся, але тільки тоді, як помре Ковалевський-Панчук... Після його смерті поїдь до бабусі й візьми в іконі Богоматері золотий медальйон — він знадобиться тобі у важку хвилину. Можеш продати його, якщо буде дуже скрутно, але перед тим розкрий його — і тобі відкриється таємниця мого і твого життя..."

— Ви ікону також привезли до Америки? — уточнив Дубль.

— Ні, капітане, я боявся ризикувати на митниці. Адже то дуже стара ікона, наша сімейна реліквія... Вона залишилась у бабусі... Бабуся пережила маму. Але я, сподіваюсь, переживу бабусю і... Мені ще треба поставити пам'ятник на могилі матері... — Вадим затулив обличчя руками й затрусився в беззвучному плачі.

— Візьміть себе в руки, Аскольде... — підвівся, нахмурившись, капітан Дубль. — Ви до найменших подробиць розрахували, як покінчити із своїм батьком, але зовсім не познайомилися з Карним кодексом нашої держави. У нас відмінено смертну кару, Аскольде. Ми не відправляємо на електричні стільці й не застосовуємо гільйотин. Хоча я й не знаю, чи нам слід цим пишатись... Будемо сподіватись, що правосуддя врахує усі пом'якшувальні обставини...

Епілог

Френк Фебер зняв з пояса останню американську новинку — наручники:

— Поліцейський сувенір, Алексе!

— Сенк'ю, Френку... Та він цього разу не знадобиться... Мій підопічний пообіцяв ні тобі, ні мені не завдавати клопоту. Гадаю, Вакснер долетить до Києва і без "браслетів".

— О'кей, Алексе! Сподіваюсь, ми ще зустрінемося?

— Я б хотів, аби ми з тобою на Дніпрі рибку половили...

— Неодмінно, Алексе. Як тільки вона переведеться у Гудзоні. А у вашому Дніпрі переведуться радіонукліди...

Капітан Дубль обійняв його.

— І сенк'ю за фінансову допомогу... Розцінюю це — як кредит Америки Україні...

— Пусте, Алексе, ми завжди допомагали вам у важкі для вас часи!

— Сподіваюсь, не залишимося в боргу, — плеснув його по плечу на прощання капітан Дубль.

Уже в літаку Вадим несміливо запитав:

— Ви взяли у них гроші на мене, капітане?..

— Ні, я взяв на тебе у них авіаквиток, — буркнув Дубль. — Ти ж забув, на відміну від мене, придбати його на зворотний шлях...

— Але у мене є долари, капітане! Я міг би й сам...

— Залиш їх, Вадиме, для себе. Тобі ще ж пам'ятник матері треба поставити. І найняти... адвоката. За американські долари твою справу будь-який український адвокат єврейського походження виграє. А тим більше, коли дізнається, що ти — єврей українського походження...

Вадим Ішук-Вакснер, чи то пак Панчук-Ковалевський, уперше за останні три дні посміхнувся. "Боїнг-747" набирал висоту, і ось уже білі прозорі кучугури хмар повисли під його крилами.

[1] Ніна Андреева — советська публіцистка, що 1988-го року прославилася як автор маніфесту "Не можу поступатися принципами". У цьому газетному тексті вона різко виступала проти критики Йосипа Сталіна та виправдовувала сталінські репресії. (Примітка упорядника збірки).

[2] "Стислість — сестра таланту". Антон Павлович Чехов. (Примітка упорядника збірки)

[3] "І який же росіянин не любить швидкої їзди?" Микола Гоголь, "Мертві душі". (Примітка упорядника збірки)

[4] Про справу афганця Джима Пеленса йдеться в романі Олега Чорногуза "Воскреслий із мертвих", де капітан Дубль є одним з головних героїв. (Примітка упорядника збірки)